

Rapport 2017:9

Länsstyrelsen
Stockholm

Romsk inkludering

Årsrapport 2016

Rapport 2017:9

Länstyrelsen
Stockholm

Romsk inkludering

Årsrapport 2016

Utgivningsår: 2017

ISBN: 978-91-7281-736-4

För mer information kontakta enheten för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor.

Länsstyrelsen i Stockholm
Regeringsgatan 66
Box 22067
104 22 Stockholm
Telefon: 010-223 10 00

Länsstyrelsens rapporter finns på
www.lansstyrelsen.se/stockholm/publikationer

Förord

Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan 2012 haft i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom den långsiktiga strategin för romsk inkludering. Detta är Länsstyrelsens fjärde årsrapport inom ramen för detta uppdrag.

Under 2016 har kommuner och myndigheter tagit sig an nya uppdrag med ett stort engagemang, uppfinningsrikedom och en hög ambitionsnivå. Utmaningarna är stora och komplexa, men det pågår metodutveckling inom flera områden.

Anna Mannikoff, utvecklingsledare på Länsstyrelsen i Stockholms län, har ställt samman rapporten som bygger på kommuners och myndigheters redovisningar.

Stockholm april 2017

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Magdalena Bosson', with a long horizontal line extending to the right.

Magdalena Bosson

Länsöverdirektör

Innehåll

Inledning	7
Samordning av uppföljningen	9
Minoritetspolitikens utveckling år 2016.....	11
Utvecklingsverksamhet i fem kommuner	13
Hur beaktar utvecklingskommunerna de övergripande principerna i strategin?.....	13
Mänskliga rättigheter och icke-diskriminering	13
Långsiktig struktur i den kommunala förvaltningen.....	16
Romers delaktighet och inflytande i utvecklingsarbetet.....	19
Prioriterade målgrupper: kvinnor, barn och unga.....	23
Insatser inom strategins verksamhetsområden	25
Arbete	25
Arbetsförmedlingen.....	26
Utvecklingskommunernas arbete med området arbete.....	27
Utbildning	29
Skolverket.....	30
Utvecklingskommunernas arbete med området utbildning.....	32
Bostad	34
Boverket.....	34
Utvecklingskommunernas arbete med området bostad.....	36
Hälsa, social omsorg och trygghet.....	36
Socialstyrelsen	36
Utvecklingskommunernas arbete med området hälsa, social trygghet och omsorg.....	37
Kultur och språk	39
Kulturrådet.....	39
Institutet för språk och folkminnen.....	40
Utvecklingskommunernas arbete med området kultur och språk	41
Organisering	41
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	42
Utvecklingskommunernas arbete med området organisering.....	43
Länsstyrelsens bedömning och förslag	45
Spännande metodutveckling för romers inflytande	45
Utbildning och information är en grund för arbetet	45
Långsiktighet och hållbarhet i arbetet är en utmaning.....	46
Stärk det romska civilsamhället ännu mer.....	47
Myndigheternas stöd är viktigt.....	47
Det behövs bättre förutsättningar för långsiktighet i arbetet	48
Förslag på åtgärder.....	48
Synpunkter från romska samrådsrepresentanter	50

Inledning

Den 16 februari 2012 överlämnade dåvarande regering skrivelsen *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032* till riksdagen. Strategin utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Målgruppen är framför allt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering. Romers deltagande och inflytande bör genomgående säkerställas i strategin. Insatserna ska ingå i den ordinarie verksamheten.¹

Den tjugoåriga strategin görs inom ramen för den minoritetspolitiska strategin och ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken. Det övergripande målet är att *den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom*. De då tjugoåriga romernas rättigheter bör tas tillvara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen.

År 2016 gick arbetet med den tjugoåriga strategin för romsk inkludering i på sitt femte år. De initiala insatserna med pilotverksamheter i fem kommuner och ett antal myndigheter hade bland annat resulterat i metodutveckling inom olika områden, utbildning för brobyggare och nulägesbeskrivningar av romers rättigheter.² Regeringen beslutade under våren 2016 att ge stöd till fem så kallade utvecklingskommuner som ska bedriva utvecklingsarbete, och gav ett flertal myndigheter särskilda uppdrag som sträcker sig över åren 2016-2019.

Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan 2012 i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom den långsiktiga strategin för romsk inkludering. Detta är Länsstyrelsens fjärde årsrapport inom ramen för detta uppdrag.

Rapporten bygger på kommuners och myndigheters redovisningar

Rapporten grundar sig på de fem utvecklingskommunernas rapportering till Länsstyrelsen i Stockholms län.³ Länsstyrelsen grundar även årsrapporten på myndighetens övriga uppdrag i strategin och löpande uppföljning via lärandeträffar med kommunerna. Övrig rapportering som Länsstyrelsen

¹ Regeringens skrivelse 2011/12:56: En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032.

² Länsstyrelsen i Stockholms län; Nulägesbeskrivning av hinder och möjligheter för romers rätt – utbildning, arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet. Rapport 2014:22.

³ Borås stad; Delrapport av utvecklingsarbete med Romsk inkludering 2016, Gävle kommun; Rapportering av utvecklingsverksamhet för romsk inkludering, dnr 16KS158, Haninge kommun; Redovisning va romsk inkludering, dnr KS 2017/120/Redovisning, Stockholms stad; Återrapportering av Stockholms första år i arbetet med romsk inkludering, februari 2017, dnr 157-357/2017, Uppsala kommun; Återrapport till Länsstyrelsen i Stockholms Län avseende Uppsala kommun som utvecklingskommun för romsk inkludering, dnr SCN-2016-0229.

grundar rapporten på är redovisningar från myndigheterna Arbetsförmedlingen, Boverket, Kulturrådet, Institutet för språk och folkminnen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Skolverket och Socialstyrelsen avseende deras uppdrag inom ramen för strategin samt Länsstyrelsens rapportering i uppdraget att tillsammans med Sametinget nationellt följa upp och samordna Sveriges minoritetspolitik.

Länsstyrelsen har i rapporten lagt fokus på insatser som har genomförts under 2016. Vi tar dock även översiktligt upp insatser som genomförts under början av 2017 samt planerade insatser, i den mån kommuner och myndigheter har redovisat detta. Eftersom beslut om uppdrag till utvecklingskommuner och myndigheter i flera fall kommit en bit in på året och en betydande del av arbete har handlat om uppstart och planering, anser vi att det är relevant att i år inte ha en så strikt avgränsning som till kalenderåret 2016.

Rapportens disposition

Rapporten inleds med avsnitt om Länsstyrelsens samordning av uppföljningen samt minoritetspolitikens utveckling 2016. Därefter följer ett avsnitt om hur utvecklingskommunerna beaktar de övergripande principerna i strategin för romsk inkludering. Därpå följer en redovisning av utvecklingskommuners och myndigheters insatser inom strategins olika verksamhetsområden: arbete, utbildning, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, kultur och språk samt organisering. I näst sista avsnittet sammanfattar vi Länsstyrelsens bedömningar och förslag. Förslagen omfattar även de förslag som Länsstyrelsen och Sametinget framfört i 2016 års uppföljning av politiken för nationella minoriteter, som är av särskild relevans för arbetet med romsk inkludering. Det sista avsnittet i rapporten innehåller en redogörelse för synpunkter från (två) romska samrådsrepresentanter.

Samordning av uppföljningen

Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan 2012 i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom den långsiktiga strategin för romsk inkludering.⁴ Arbetet ska genomföras i samråd med romska företrädare och sakkunniga. I uppdraget ingår att stödja kommuner att utveckla arbetssätt och metoder för romsk inkludering, och att kontinuerligt sprida erfarenheterna av arbetet till kommuner, landsting och berörda myndigheter. Länsstyrelsen ska öka kunskapen om hur ett rättighetsbaserat arbetssätt kan användas för romsk inkludering på lokal nivå. Uppdraget innefattade även insatser för distribution och spridning av utbildningsmaterialet *Antiziganismen i Sverige* samt att integrera information om romsk inkludering på webbplatsen minoritet.se.⁵ Ytterligare ett uppdrag inom Länsstyrelsens arbete med strategin för romsk inkludering handlar om att genomföra insatser för att utbilda romska hälsoinspiratörer.⁶

2016 års arbete med strategin för romsk inkludering har för Länsstyrelsen handlat om att avsluta de fyra första årens arbete med de fem pilotkommunerna (Luleå, Linköping, Göteborg, Helsingborg och Malmö), och starta upp arbetet med fem utvecklingskommuner som regeringen beviljade bidrag i juni 2016 (Borås, Gävle, Haninge, Stockholm och Uppsala). Länsstyrelsen arrangerade under våren en slutkonferens för pilotkommunerna för spridning och erfarenhetsutbyte, samt tog fram en broschyr med goda exempel på hur kommuner kan arbeta rättighetsbaserat med romsk inkludering. I samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting producerade Länsstyrelsen en film om erfarenheter från ett projekt om hur kommuner kan utveckla systematiska kvalitativa samråd. Luleå kommun, Linköpings kommun och Göteborgs stad deltog i projektet. Länsstyrelsen initierade också arbetet för utvecklingskommunerna genom återkommande lärandeträffar för kunskapsspridning och erfarenhetsutbyte, samt upphandlade ett processtöd i rättighetsbaserat arbetssätt riktat till utvecklingskommunerna.

Länsstyrelsen koordinerar ett nationellt nätverk för en vidare krets av kommuner som arbetar med romsk inkludering. Under 2016 arrangerade Länsstyrelsen tillsammans med olika myndigheter möten för det nationella nätverket. Länsstyrelsen påbörjade också en dialog med berörda statliga myndigheter (Arbetsförmedlingen, Boverket, Folkhälsomyndigheten,

⁴ Ku2015/03037/DISK.

⁵ Skriften *Antiziganismen i Sverige*, och tillhörande lärarhandledning, togs fram 2015 av Kommissionen mot antiziganism.

⁶ Utöver det övergripande uppdraget om samordning och uppföljning av arbetet med strategin för romsk inkludering under åren 2016-2019 (Ku2015/03037/DISK) har Länsstyrelsen i Stockholm har under 2016 fått ett uppdrag om att sprida kunskap från arbetet (Ku2016/01971/DISK) samt ett uppdrag om stöd till romska hälsoinspiratörer (Ku2016/01676/DISK). De två senare uppdragen redovisar Länsstyrelsen, i enlighet med uppdragen, separat.

Skolverket och Socialstyrelsen) om ett kommande uppdrag att göra nulägesbeskrivningar.

Tillsammans med Sametinget integrerade Länsstyrelsen tidigare webb-information om romsk inkludering till webbplatsen minoritet.se.

Myndigheten arbetar nu med att utveckla strukturen och innehållet för att på ett bättre sätt kunna använda webbplatsen för informations- och kunskapsspridning. Även planering för hur spridningen ska genomföras på andra sätt har påbörjats.

Inom uppdraget om stöd till romska hälsoinspiratörer har arbetet utgått från den modell som använts vid tidigare insatser med hälsoinspiratörer för rådgivning till romska flickor och kvinnor.⁷ Länsstyrelsen samverkar med Romska ungdomsförbundet och Länsstyrelsen i Skåne som har genomfört utbildningar. Bland annat gav Länsstyrelsen inom ramen för uppdraget ekonomiskt stöd för en konferens som genomfördes i slutet av året av Romska ungdomsförbundet.⁸

Länsstyrelsen har sedan tidigare etablerade, löpande kontakter med romska sakkunniga, romska referensgrupper, romer som bor i pilotkommunerna och med brobyggare. Under 2016 genomförde Länsstyrelsen ett samråd med romska riksorganisationer, vilket samordnades med skolmyndigheterna. Länsstyrelsen kommer under 2017 att bjuda in romer från utvecklingskommunerna för att diskutera hur kontakterna ska se ut under arbetet med Länsstyrelsens förnyade och nya uppdrag. I samband med Länsstyrelsens årliga rapportering i april varje år brukar myndigheten bjuda in romer till en dialog om slutsatser och förslag. Inför denna årsrapport (avseende 2016) var det av praktiska omständigheter tyvärr endast möjligt att erbjuda en skriftlig remissomgång.

⁷ Ku2015/00015/DISK.

⁸ Delredovisning av uppdrag om romska hälsoinspiratörer, Dnr 106-25810-2016, Länsstyrelsen i Stockholms län 1 mars 2017.

Minoritetspolitikens utveckling år 2016

Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget arbetar sedan 2010 med att följa minoritetspolitikens utveckling. Myndigheterna har i tidigare rapporter till regeringen visat att det saknas kunskap om minoritetspolitiken och minoritetslagstiftningen i kommuner och landsting, trots informations- och utbildningsinsatser. Av kommunerna och landstingen utanför förvaltningsområdena är det ett fåtal som har beaktat vilka delar av verksamheten som är relevanta för nationella minoriteter.⁹ De flesta kommuner har inte heller någon uppföljning eller styrning inom området.

2017 års uppföljning har riktats in på äldres rätt till sitt nationella minoritetsspråk och sin minoritetskultur inom äldreomsorgen.¹⁰ Uppföljningen visar att det särskilt i kommuner utanför förvaltningsområdena krävs stora insatser inom alla de tre delområdena inom nationella minoritetspolitiken för att rättigheterna till service och omvårdnad inom äldreomsorgen ska kunna tillgodoses.¹¹ Uppföljningsmyndigheterna har bland annat identifierat ett antal åtgärder som skulle kunna vidtas för att minoritetspolitiken ska få större genomslag inom detta område. Länsstyrelsen och Sametinget konstaterar också att minoritetspolitiken hittills haft begränsade effekter för delområdet diskriminering och utsatthet. Det är dock svårt att veta hur utbredd diskriminering och utsatthet bland de nationella minoriteterna är. Särskilt judar och romer befinner sig i en svår situation.

Andra slutsatser i uppföljningen är att personal i kommuner saknar kunskap om de nationella minoriteterna vilket försvårar möjligheterna för personalen att arbeta förebyggande med stödjande åtgärder för att minska de äldres utsatta situation. Ett åtgärdsförslag från Länsstyrelsen och Sametinget är därför att Socialstyrelsen tillförs resurser för att ta fram och sprida kunskap om de nationella minoriteterna och deras särskilda rättigheter, som stöd för huvudmännen i deras arbete med att säkerställa att personalen inom socialtjänst och äldreomsorg får kompetenshöjande insatser.

Äldre minoritetsmedborgare ges inte heller det inflytande eller den delaktighet som de har rätt till. Vid en jämförelse mellan kommuner inom och utanför förvaltningsområdena visar det sig att kommunerna inom förvaltningsområdena har en allmänt högre medvetenhet om vikten av att ge

⁹ Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk innebär ett förstärkt skydd för finska, samiska och meänkieli inom förvaltningsområdena. I kommuner som ingår i förvaltningsområdet ska de nationella minoriteterna kunna använda sitt språk i kontakt med myndigheter, både muntligen och skriftligen. Förvaltningsmyndigheter måste se till att det finns personal som behärskar språket eller språken. Kommunen ska också kunna erbjuda barn- och äldreomsorg på minoritetsspråken.

¹⁰ Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget: Nationella minoriteter. Minoritetspolitikens utveckling 2016. Service och omvårdnad inom äldreomsorgen på nationella minoritetsspråk. Rapport 2017:05.

¹¹ De tre delområdena avser diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet, enligt prop. 2008/09:158; Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna.

de nationella minoriteterna inflytande. Länsstyrelsen och Sametingen föreslår att regeringen tilldelar de judiska och romska minoriteterna medel för att stärka samråd och dialog med kommuner. Varken den judiska eller romska minoriteten får några särskilda medel för att samråda på lokal nivå trots att denna rättighet ingår i grundskyddet som även omfattar dessa minoriteter. Denna orättvisa ordning motsäger intentionerna i lagens grundskydd och försvårar implementeringen av minoritetspolitiken, anser Länsstyrelsen och Sametinget. Uppföljningsmyndigheterna föreslår även att regeringen höjer statsbidraget till nationella minoriteters organisationer, så att de får ökade resurser för att delta i samråd när allt fler kommuner, landsting och statliga myndigheter efterfrågar sådana med representanter för de nationella minoriteterna.

Utvecklingsverksamhet i fem kommuner

I slutet av maj 2016 beviljade Regeringskansliet fem kommuner bidrag för att medverka i en utvecklingsverksamhet för romsk inkludering: Borås, Gävle, Haninge, Stockholm och Uppsala.¹² Regeringen bedömde att dessa kommuner hade störst utvecklings- och förändringspotential av de 13 kommuner som ansökte om bidrag.¹³ Bidraget avser 500 000 kronor per år under 2016 och 2017. Därefter är det, enligt regeringens beslut, möjligt för respektive kommun att vid behov ansöka om förlängning av bidraget, som längst i ytterligare två år.

Bidraget ska enligt regeringsbeslutet användas för att bygga upp en struktur i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers inkludering inom de områden som utpekats i strategin för romsk inkludering. Utvecklingskommunerna ska bedriva metodutveckling främst inom områdena utbildning, arbetsmarknad, hälsa, socialtjänst, bostad och civilsamhällets organisering. Romers delaktighet och inflytande ska säkerställas i utvecklingsarbetet. Kommunerna ska säkerställa en långsiktighet i arbete, bland annat genom att integrera utvecklingsarbetet i kommunens ordinarie strukturer och verksamheter.

Hur beaktar utvecklingskommunerna de övergripande principerna i strategin?

Mänskliga rättigheter och icke-diskriminering

Strategin för romsk inkludering anger att verksamhetsansvariga myndigheter och kommuner för att uppnå resultat aktivt måste ta ansvar för att i sin ordinarie verksamhet uppmärksamma och säkerställa romers tillgång till sina rättigheter. Arbetet ska ske med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden angående mänskliga rättigheter och med särskilt fokus på principen om icke-diskriminering, samt jämställdhet och barnets rättigheter. Det måste vara långsiktiga åtgärder som kan bidra till att förändra etablerade förväntningar, attityder och strukturer.¹⁴

Såväl de tidigare pilotkommunerna som Länsstyrelsen och andra myndigheter med uppdrag inom strategin för romsk inkludering arbetade under pilotverksamheten 2012-2015 med att utveckla och tydliggöra rättighetsperspektivet i arbetet, bland annat genom att använda sig av ett

¹² Regeringsbeslut 1, Ku2016/00159/DISK.

¹³ Övriga kommuner som ansökte om bidrag var Botkyrka, Eskilstuna, Skellefteå, Sundsvall, Södertälje, Upplands Väsby, Västerås och Örebro.

¹⁴ Skr. 2011/12:56, sidan 28.

rättighetspråk och arbeta rättighetsbaserat. I ett nyligen framtaget metodstöd skriver Länsstyrelserna:

Det rättighetsbaserade arbetssättet är mer än en metod. Det är ett förhållningssätt till verksamheten som sätter invånaren och de mänskliga rättigheterna i främsta rummet.

Vidare skriver Länsstyrelserna:

Arbetssättet grundar sig i det enkla förhållandet att varje invånare som myndigheten kommer i kontakt med är en innehavare av rättigheter. Det innebär också att invånaren kan ställa krav på att verksamheterna lever upp till de mänskliga rättigheterna. Därför är det i första hand individens rättigheter, och inte dennes behov, eller annan omständighet, som skapar ett ansvar hos myndigheten.¹⁵

Länsstyrelsen i Stockholms län har under 2016 upphandlat ett processtöd i rättighetsbaserat arbetssätt riktat till utvecklingskommunerna. Processtödet består av workshops, föreläsningar, lärandeträffar och ett skriftligt metodstöd när uppdraget avslutas i slutet av 2017. Processtödet syftar till att ge utvecklingskommuner såväl som andra kommuner verktyg att arbeta utifrån ett rättighetsbaserat förhållningssätt. Kompetensutvecklingen ska genomföras i samarbete med utvecklingskommunerna och utifrån deras behov och önskemål. Ytterligare kommuner från det nationella nätverket för romsk inkludering kommer också att erbjudas workshops och lärandeträffar.

Borås stad

Borås Stad har ett antal styrdokument som helt eller delvis har sin utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna, och som staden bedömer är relevanta i arbetet med romsk inkludering: ett program för jämställdhet, en plan för likabehandling, ett personalpolitiskt program som bland annat tar upp att *flerspråkighet och interkulturell kunskap är värdefulla resurser som ska tas tillvara. Kunskap hos personalen om andra kulturer ökar möjligheten att ge fler invånare likvärdig service.* Kommunen håller också på att ta fram ett program för jämställdhetsintegrering.

Borås stad lyfter också fram samarbetet med det processtöd som Länsstyrelsen erbjuder utvecklingskommunerna, som betydelsefullt för att säkerställa att arbetet utgår från mänskliga rättigheter och ett rättighetsbaserat förhållningssätt.

Gävle kommun

Kommunens arbete med romsk inkludering syftar till att säkerställa att kommuninvånare som hör till den romska minoriteten får sina rättigheter tillgodosedda. Mänskliga rättigheter kommer att lyftas fram i det kommande *programmet för social hållbarhet*. Programmet syftar till att skapa en helhetssyn och en gemensam viljeinriktning för att på ett tydligt sätt styra

¹⁵ Länsstyrelserna 2016; Metodstöd för ett rättighetsbaserat arbetssätt, sidan 16.

kommunens arbete i en riktning som lever upp till de åtaganden som finns i lagar och konventioner. Rätten till frihet från diskriminering är ett av programområden i det kommande programmet.

I de intervjuer med romer som kommunen har gjort berättade de intervjuade om sina erfarenheter av fördomar och diskriminering. Intervjupersoner uttryckte att de inte vill skämmas för att de är romer men att för många är det en självklarhet att de inte är öppna med sin romska identitet bland människor som de inte känner. På frågan om hur de vill att situationen för romer ser ut om fem år svarade en intervjuperson: *Att man ska våga komma ut med att man är rom utan att behöva bli diskriminerad.*

Många av de romer som kommunen intervjuade ansåg att det krävs *mer kunskap om romer* för att motverka fördomar. Gävle kommun avser därför att öka medvetenheten och kunskapen om den diskriminering som kommuninvånarna möter.

Haninge kommun

Romers delaktighet och inflytande är grunden i Haninge kommuns rättighetsbaserade arbete med romsk inkludering. Kommunen ser som sin uppgift att bedriva ett arbete som utgår från romers erfarenheter och behov, samt att lyssna till romers åsikter om arbetet. En annan uppgift för kommunen som Haninge lyfter fram är att uppmärksamma diskriminering för att värna om allas rätt och för att arbetet på sikt ska leda till att de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Ökad kunskap är vägen att gå för alla parter, menar Haninge kommun.

Stockholms stad

Stockholms stads arbete med romsk inkludering utgår från de mänskliga rättigheterna. Arbetet med romsk inkludering innebär enligt Stockholms stad ett åtagande om att initiera processer som såväl synliggör som motverkar de hinder romer kan möta i stadens verksamheter. Stockholms stad gör bedömningen att den förändringsprocess som utvecklingsarbetet innebär kontinuerligt kommer att synliggöra nya hinder som kräver nya arbetssätt.

Vid den hearing som staden anordnade hösten 2016 lyfte flera av de romska representanterna fram vikten av att staden vidtar åtgärder mot antiziganism och diskriminering. Utbildningsinsatser riktade till stadens anställda för att öka kunskapen om hinder som påverkar minoritetens villkor, samt särskilda insatser för att romer ska få tillgång till sina rättigheter, efterfrågades vid hearingen. Åtgärder inom socialtjänsten, skolan och arbetsmarknaden betonades särskilt.

I Stockholms stads vision och budget formuleras ambitionen att staden ska vara fri från diskriminering. Arbetet mot diskriminering ska vara systematiskt och utmärkas av lärande. För att uppnå detta har staden under 2016 genomfört en studie som kartlägger upplevelser av diskriminering inom stadens verksamheter. Undersökningen visar att den vanligaste grunden för upplevelse

av diskriminering är etnisk tillhörighet, följt av kön, ålder och funktionsnedsättning. I studien beskrivs också bland annat den romska samrådsgruppens erfarenheter av hur diskrimineringen kan ta sig uttryck.

Stockholms Stad ska under 2017 ta fram en webbutbildning om diskriminering som riktar sig till stadens anställda. Syftet är att motverka och förebygga diskriminering. Utbildningen ska bland annat ta upp de nationella minoriteternas särskilda rättigheter.

Sedan 2015 finns det i Stockholms stad en kommission för ett socialt hållbart Stockholm. Kommissionens uppdrag är att analysera skillnader i livsvillkor i Stockholm och föreslå åtgärder för en jämlik och socialt hållbar stad. Under 2017 ska hållbarhetskommisionen ta fram en rapport med rekommendationer om hur Stockholms stad kan utveckla sitt arbete för att förebygga diskriminering, och med betoning på åtgärder som rör diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet.

Uppsala kommun

Kommunen redovisar att arbetet med romsk inkludering är rättighetsbaserat med syfte att målgruppen inte ska drabbas av diskriminering och anti-zigansim. Romer i kommunen vittnar om att bemötandet från socialtjänst och skola alltför ofta bygger på myter och fördomar. Romer i kommunen beskriver också den vardagsdiskriminering som de lever med och många väljer att dölja sitt ursprung i kontakten med arbetsgivare för att få större chanser till arbete.

Inom ramen för den aktivitetsplan som Uppsala kommun håller på att ta fram kommer kommunen att sprida kunskap om romers historia, kultur och livssituation till kommunanställda.

Långsiktig struktur i den kommunala förvaltningen

Strategin för romsk inkludering bör så långt som möjligt bedrivas inom ramen för ordinarie verksamheter och strukturer, enligt regeringens skrivelse.¹⁶

I utvecklingskommunernas uppdrag ingår att bygga upp en struktur i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers inkludering. Kommunerna ska säkerställa en långsiktighet i arbete, bland annat genom att integrera utvecklingsarbetet i kommunens ordinarie strukturer och verksamheter.

Borås stad

Det första steget mot en långsiktig struktur är enligt Borås stad den organisation för arbetet som skapats under hösten 2016. Organisationen består av ett *romskt råd* med romska representanter och tjänstemän, en *styrgrupp* med förvaltningschefer från de förvaltningar som är eller kommer att bli berörda av de insatser och åtgärder som beslutas, samt en *projekt-/handlingsplan* för arbetet med romsk inkludering. Ambitionen är att få in

¹⁶ Skr. 2011/12:56.

arbetet med romsk inkludering i *budgethandlingarna* för långsiktigheten samt för att tydliggöra arbetet för den politiska nivån. Arbetslivsnämnden har anslagit 500 000 kr för år 2017, utöver bidraget från Regeringskansliet.

Det romska rådet har beslutat att prioriterade områden i arbetet ska vara arbete, utbildning och kultur/språk. Metoderna ska dokumenteras i verksamhetsplaner, handlingsplaner, processkartor, uppföljningar och utvärderingar. Borås Stads tidsplanering innebär att insatser och åtgärder ska vara påbörjade hösten 2017.

Gävle kommun

Gävle kommun har skapat en *styrgrupp* för arbetet med romsk inkludering. De mest berörda förvaltningarna och bolagen har utsett representanter till styrgruppen.

Utvecklingsverksamhet för romsk inkludering finns med i *kommunstyrelsens verksamhetsplan* för 2017-2020. Arbetet med romsk inkludering är också *en del av Gävle kommuns arbete med social hållbarhet*. Enheten för social hållbarhet på kommunledningskontoret har för närvarande ett uppdrag att ta fram ett kommunövergripande program för social hållbarhet. Kommunen kommer under våren 2017 även att utarbeta en egen *handlingsplan* för utvecklingsverksamheten för romsk inkludering.

Utifrån Gävle kommuns ansökan om att bli utvecklingskommun, och de utvecklingsbehov som identifierats i den behovsinventering som kommunen gjort, formulerar Gävle följande utvecklingsbehov i arbetet med romsk inkludering:

- Hitta former för ett mer strukturerat samråd med romer i kommunen.
- Skapa förutsättningar för den romska minoriteten att bilda egna lokala organisationer.
- Kunskapshöjande insatser för kommunens medarbetare för att garantera ett likvärdigt bemötande.
- Sprida information om romer, romsk kultur och historia till allmänheten för att motverka diskriminering och fördomar om romer.
- Hitta nya sätt att informera romer i kommunen om sina rättigheter och att sprida allmän samhällsinformation till denna målgrupp.
- Utveckla samarbetet mellan skolan och romska familjer för att säkerställa romska barns rätt till utbildning.
- Hitta sätt att stärka romers möjligheter att behålla och utveckla sitt minoritetsspråk och sin kultur.

Haninge kommun

Haninge kommun inledde arbetet med romsk inkludering år 2015 med ambitionen att i dialog med romer etablera ett romskt samråd. Kommunen bedömde efter dialogmötena att en utredning var nödvändig för att inventera vilka behov och vilka insatser som behövdes för att bedriva ett hållbart och långsiktigt arbete i kommunen. Behovsinventeringen resulterade i en rapport med förslag på åtgärder, vilken utgör grunden för kommunens fortsatta arbete.

Hösten 2016 anställde kommunen en processledare (den tidigare utredaren som gjorde behovsinventeringen) och en brobyggare för arbetet med romsk inkludering på enheten för strategisk planering på kommunstyrelseförvaltningen. De har nära samarbete med kommunens nationella minoritetssamordnare.

Haninge redovisar påbörjade och planerade insatser inom strategins områden utbildning, arbete, socialtjänst, hälsa, civilsamhällets organisering samt bostad.

Resultaten av de satsningar som genomförs kommer enligt kommunen att mätas genom utvärdering tillsammans med romer från hösten 2017 och framåt.

Stockholm stad

Utvecklingsarbetet med att främja romers rättigheter bedrivs i flera av stadens verksamheter och samordnas av *stadsledningskontoret, kansliet för mänskliga rättigheter*.

För att utvecklingsarbetet ska beaktas i stadens ordinarie strukturer är frågan om romsk inkludering framskriven i *budgeten för år 2017*. Av 2017 års budget framgår att kommunstyrelsen ska, i samråd med den romska minoriteten och berörda nämnder ta fram *en strategi för romsk inkludering*. Därutöver innehåller budgeten formuleringar om hur de berörda nämnderna i samråd med romer ska arbeta under året för att bedriva ett utvecklingsarbete som bidrar till att säkerställa romers rättigheter.

Strategin för arbetet i Stockholms stad ska fungera som ett styrdokument och ett verktyg för att tillse att romers rättigheter beaktas i stadens ordinarie verksamheter. Strategin ska bland annat utgå från regeringens långsiktiga mål samt andra rapporter som de senaste åren publicerats om hur romers rättigheter kränks. Andra viktiga källor är en hearing samt en rapport som brobyggarna i staden har tagit fram. Flera representanter från minoriteten framförde vid hearingen önskemål om att det i Stockholm inrättas någon form av romskt center. Strategin ska innehålla konkreta mål om till exempel modersmålslärare i romani, vuxenutbildningar och praktikplatser som särskilt riktar sig till den romska minoriteten, eller om kommunikationsinsatser till stadens verksamheter och invånare om antiziganism och diskriminering. Strategin ska enligt staden vara möjlig att följa upp och utvärdera.

Stockholms stad har i sin rapportering redovisat pågående eller planerade insatser inom områdena utbildning, arbete, socialtjänsten samt kultur och språk.

Uppsala kommun

I Uppsala kommun ligger det politiska ansvaret för samordningen av arbetet med romsk inkludering på *socialnämnden*. Det finns en *styrgrupp* med personer från olika förvaltningar och en *referensgrupp* med representanter från såväl målgruppen som förvaltningar håller på att bildas. Referensgruppen ska bidra med ett tydligt målgruppsperspektiv och verka genom kontakter med olika arbetsgrupper. En *samordningsgrupp* ska se till att planen genomförs och följs upp. Samordningsgruppen består av samordnaren för den nationella minoriteten romer, den romska brobyggaren/samhällsvägledaren samt samordnaren för alla nationella minoriteter i kommunen.

Tjänstemän från olika förvaltningar i kommunen och romska representanter har sedan hösten 2016 tillsammans arbetat med att ta fram en *aktivitetsplan*, och arbetet med detta är våren 2017 inne i en slutprocess. Aktivitetsplanen ska säkerställa att arbetet med romsk inkludering lever vidare inom kommunen även efter tiden som utvecklingskommun, samt att romsk inkludering blir en del av det löpande arbetet. De fyra verksamhetsområden som Uppsala kommun har valt att arbeta med som utvecklingskommun är:

- att stärka civilsamhällets organisering/demokratiskt inflytande och delaktighet
- skola/utbildning (förskola, grundskola och gymnasieskola)
- socialtjänst/kontakter med myndigheter
- arbetsmarknad/sysselsättning.

Romers delaktighet och inflytande i utvecklingsarbetet

Regeringens nationella minoritetspolitik syftar bland annat till att stärka de nationella minoriteternas möjligheter till inflytande i frågor som berör dem inom viktiga samhällsområden och därmed öka minoriteternas egenmakt.¹⁷ Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk innebär också att förvaltningsmyndigheter så långt det är möjligt ska samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.¹⁸

Strategin för romsk inkludering anger att romers delaktighet och inflytande ska säkerställas i allt arbete. En fungerande dialog och reellt inflytande, inte minst på lokal nivå, kan synliggöra romers förutsättningar och behov, och stärka romers egenmakt. Delaktighet kan innebära representation i styrgrupper, projektgrupper/processgrupper, ett etablerat och formaliserat samrådsförfarande eller anställningar.

¹⁷ Prop. 2008/09:158.

¹⁸ Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Borås stad

Under sommaren 2016 påbörjade Borås stad ett arbete med att upparbeta *kontakter* med samtliga romska grupper i staden. Syftet med detta var att starta en process för att utse representanter till ett *romskt råd*. Det romska rådet har under hösten 2016 sammanträtt en gång i månaden.

Under hösten 2016 har det enligt Borås stad tidvis varit besvärligt med kontinuiteten i det romska rådet varför kommunen gjorde en omstart med nya ledamöter efter årsskiftet. Det romska rådet ska bestå av tre representanter från respektive romsk grupp. En man, en kvinna och en ungdom. Detta är fastslaget i den *uppdrafsbeskrivning* och *arbetsordning* som är framtagen för att främja effektivare och tydligare mötesordning. Arbetslivsnämnden har beslutat att arvode ska utgå vid närvaro på protokollförda sammanträden för romska rådet.

Romska rådet har diskuterat olika målområdena inom strategin, vilka som ska vara prioriterade och vilka åtgärder som bäst kan möta de romska gruppernas behov.

Arbetslivsförvaltningen har rekryterat en *brobyggare* som ska arbeta med att stödja, informera och motivera romer i kontakter med Borås stad och andra myndigheter. Denna brobyggare ska också samverka med de lokala medborgarkontoren och mötesplatserna. Det pågår också ett arbete med att undersöka möjligheten att rekrytera fler brobyggare i olika kommunala verksamheter.

Gävle kommun

Gävle kommun hade tidigare en romsk brobyggare anställd som arbetade inom skolan och en modersmåls lärare i romani. Dessa personer slutade innan beslutet om utvecklingsverksamhet för romsk inkludering kom i slutet av maj. Detta har enligt kommunen inneburit att förutsättningarna för att få igång utvecklingsverksamheten inte har varit de bästa under 2016. Det pågår diskussioner om hur Gävle kommuns arbete med romska brobyggare ska organiseras för att ge långsiktighet i arbetet. Kommunen har för avsikt att *rekrytera en brobyggare* under 2017.¹⁹

Den romska gruppen i Gävle är i dagsläget en ganska okänd grupp för de flesta kommunala verksamheter. Detta var bakgrunden till att kommunen under hösten 2016 genomförde en behovsinventering med cirka 100 romer i kommunen. Behovsinventeringen visade bland annat att endast tre av de knappt hundra personer som kommunen intervjuade kände till att romer är en nationell minoritet. Inventeringsarbetet gjordes av en medarbetare med romsk språk- och kulturkompetens. I samband med inventeringen anordnade kommunen *två dialogmöten* med romer. Se mer om behovsinventeringen i inledningen till avsnittet om *insatser inom strategins verksamhetsområden*.

¹⁹ I mars 2017 annonserade Gävle kommun om en anställning som romsk brobyggare i kommunen.

Romer kommer under våren 2017 att involveras i processen med att utarbeta en *handlingsplan* för utvecklingsverksamheten inom romsk inkludering. Ett utvecklingsområde för Gävle kommun är, som man också har angivit i sin ansökan om att bli utvecklingskommun, att *hitta former för ett mer strukturerat samråd*. Kommunen gör bedömningen att fler romer och flera romska grupper behöver involveras i dialogen om arbetets utveckling.

Haninge kommun

Kommunen uppskattar att det bor cirka 700 romer i Haninge kommun. Majoritet tillhör gruppen Lovari (ursprungligen från Polen och Ryssland). Den behovsinventering som kommunen genomfört visar att nästa alla romer i Haninge döljer sin identitet i frågor som gäller bostad, hälsa, utbildning och arbete.

Kommunen har som strategi att få in romsk personal inom kommunens verksamheter, t.ex. som brobyggare, på andra tjänster eller som praktikanter. Kommunen förväntar sig att denna strategi ska ge en ökad trygghet för romer och förebygga fördomar från båda sidor.

Såväl processledaren för arbetet med romsk inkludering som brobyggaren som är anställda på enheten för strategisk planering är romer.

Inom ramen för arbetet med romsk inkludering har kommunen anordnat ett antal *dialogmöten* med romer, och flera är planerade. Ambitionen är också att inom olika områden starta nätverk mellan kommunen, myndigheter och romer för att kunna formulera lämpliga insatser.

Ett *samrådsmöte* är planerat tillsammans med representanter från den lokala föreningen *Romska kulturföreningen* och förvaltningsrepresentanter. Kommunen har för avsikt att öppna ett digitalt forum där såväl romer som tjänstemän kan ställa frågor.

Stockholms stad

Stockholms stad bjöd i september 2016 romer till en *hearing* tillsammans med stadsborgarråd för olika verksamhetsområden och ordförande i kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter. Syftet var att låta romers erfarenheter och synpunkter utgöra en grund för inriktningen på stadens arbete med romsk inkludering. Hearingen planerades och genomfördes i samverkan med den dåvarande romska samrådsgruppen. Romska företrädare vittnade om att kränkningar av deras rättigheter är ett stort hinder, som påverkar dem i livets alla delar (se vidare ovan under *långsiktig struktur i kommunala förvaltningar*).

I december 2016 initierade staden en nomineringsprocess till en *ny samrådsgrupp* bestående av romska sakkunniga. Samrådsgruppen ska knytas till stadens utvecklingsarbete. Förfrågan om att utse en representant till samrådsgruppen gick till tolv romska föreningar som är verksamma i Stockholms stad. Sju personer nominerades, fyra kvinnor och tre män. Staden har hållit

flera möten med den nya samrådsgruppen och under 2017 kommer gruppens arbetssätt och organisatoriska form att fortsätta att utvecklas.

Under året avser staden att tillsammans med samrådsgruppen anordna *dialogmöten* med romer i Stockholms stad dels för att informera om stadens arbete och verksamheter, men även för att låta romer som grupp påverka hur staden bedriver arbetet med romsk inkludering. Under hösten 2016 har staden genomfört två möten med *en grupp romska kvinnor* mellan 16 och 75 år. Syftet var att låta kvinnors erfarenheter påverka hur utvecklingsarbetet ska bedrivas i staden. Frågor som kvinnorna tog upp på mötet handlade bland annat om behovet av en kvinnojour som särskilt arbetar med romska kvinnors utsatthet, att staden bör se över hur insatser kan bidra till att stärka romska kvinnors situation framöver och rätten till god fysisk och psykisk hälsa. Mötet resulterade i en *överenskommelse* om att staden ska ta initiativ till att samverka med Stockholms läns landsting och det romska civilsamhället för att stärka de rättighetsfrågor som är kopplade till hälsa och välbefinnande.

I Stockholms stad finns fem *brobyggare* och två *familjestödjare* (se mer nedan under områdena *arbete* och *hälsa, social omsorg och trygghet*).

Uppsala kommun

Uppsala kommun bjuder in romer till *samråd* minst en gång per termin, eller vid behov. Ordförande för samrådet är kommunalrådet med ansvar för kommunens arbete med mänskliga rättigheter. För att möjliggöra att så många som möjligt från målgruppen kan delta har samrådsmötena varit förlagda på kvällstid.

Kommunen tillsvidareanställde i augusti 2014 en *romsk brobyggare*. Brobyggaren arbetar med samhällsvägledning, stöd till skolpersonal, elever och familjer vid en grundskola samt samverkar med socialsekreterare och enskilda romska klienter efter dessas samtycke (se vidare inom områdena *utbildning* samt *hälsa, social trygghet och omsorg* nedan).

Brobyggaren har ett huvudansvar för att identifiera och mobilisera målgruppen romer som är bosatta i kommunen. Utöver samråden är *Kafé Romano*, en mötesplats för alla romer som är bosatta i Uppsala, navet för romers delaktighet och inflytande i arbetet med strategin. Brobyggaren bjuder in målgruppen till Kafé Romano en gång i månaden. Varje träff har ett på förhand bestämt tema. Utifrån de önskemål och behov som finns kommer Kafé Romano att bjuda in representanter från kommunala verksamheter samt lokala samarbetsaktörer i Uppsala till föreläsningar. Det har varit ett önskemål från gruppen att det finns en mötesplats där romer kan träffas regelbundet, stärka varandra och där romers behov kan lyftas och synliggöras. Många av utmaningarna för romer handlar om brist på dialog och inflytande i frågor som rör dem. Den romska brobyggarens roll är att uppmuntra målgruppen att själv identifiera problem- och utvecklingsområden viktiga för romsk inkludering samt att tillsammans med

kommunens samordnare lyfta behov, synpunkter och förslag från målgruppen till kommunens respektive ansvars- och förvaltningsområden. Kommunen ser att Kafé Romano kan få en betydande roll som ett informellt samråd där målgruppen kan mobilisera sig inför de formella samråden med kommunen.

Romer har varit delaktiga i arbetet med att ta fram en aktivitetsplan för kommunens utvecklingsarbete. Planeringsprocessen inleddes med en *workshop* med representanter för svenska romer, finska romer, romer från Balkan, polska romer och resandefolket. Förslagen från denna workshop har kommunen processat med såväl tjänstemän i kommunen som romer i en ytterligare dialog på Kafé Romano.

Uppsala kommun har också inlett ett samarbete med Uppsala Läns Bildningsförbund om ett projekt som bland annat syftar till att ge goda förutsättningar för romers delaktighet och inflytande. Projektet beskrivs mer ingående nedan i avsnittet om *organisering*.

Prioriterade målgrupper: kvinnor, barn och unga

Strategin för romsk inkludering anger att målgruppen främst är de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap, samt att kvinnor och barn är särskilt prioriterade.²⁰

Borås stad

Utbildning är ett av de prioriterade områdena i Borås stad, och tanken är då att insatserna där ska nå barn och unga. En fråga som det romska rådet har lyft är satsning på *ferieungdomar*, och kommunen planerar en informationsinsats till de romska grupperna angående detta, troligen genom föreningen Romani kulturförening.

Gävle kommun

Gävle kommun angav i sin ansökan att kommunen avsåg att inventera romska barns och ungas önskemål och behov av sitt minoritetsspråk och sin minoritetskultur. Inriktning för denna inventering vidgades emellertid för att kommunen skulle få en bredare bild av romers behov och önskemål. I behovsinventeringen ingick emellertid både män och kvinnor, med en liten övervikt för män.

Gävle kommun ingår i ett projekt tillsammans med Romska ungdomsförbundet som ska främja unga romers hälsa och organisering. Detta beskrivs närmare nedan i avsnittet om *hälsa, social trygghet och omsorg*.

²⁰ Skr. 2011/12:56, sidan 25.

Haninge kommun

Haninge kommun planerar att inom området *arbete* genomföra olika insatser som specifikt riktar sig till romska kvinnor. Dessa beskrivs närmare nedan i avsnittet om *arbete*.

Stockholms stad

Stockholm stad anser att det är viktigt att vidtagna insatser ska gynna både kvinnor och män. Vid möten, samarbeten och samråd är det enligt staden angeläget med en jämn könsfördelning bland deltagarna. Sammansättningen i stadens samrådsgrupp är jämn ur ett könsperspektiv. Med tanke på att det kan finnas skillnader i vad som kan upplevas som hinder har staden under hösten genomfört möten med enbart romska kvinnor, för att fånga deras erfarenheter och perspektiv, se ovan i avsnittet om *romers delaktighet och inflytande i utvecklingsarbetet*.

Staden har hittills inte förmått nå gruppen flickor/pojkar i den utsträckning som den har eftersträvat. Det finns dock en förhoppning om att årets satsning på sommarjobb, *Rättighetsjakten 2017*, ska leda till att staden når yngre romer.

Uppsala kommun

Uppsala kommun redovisar att kommunen har kontakt med familjer från olika romska grupper i Uppsala. Till samråden och till mötesplatsen Kafé Romano kommer såväl kvinnor som män, flickor och pojkar.

Inom området *att stärka civilsamhällets organisering/demokratiskt inflytande och delaktighet* i kommunens kommande aktivitetsplan för arbetet med strategin ska det finnas aktiviteter som särskilt riktar sig till romska kvinnor och ungdomar. Det handlar bland annat om att samla romska kvinnor och eventuellt starta en förening för dem, att lyfta kvinnors livssituation och specifika behov med betoning på hälsa, samt att starta en ungdomsgrupp vilket också är ett önskemål från målgruppen.

Insatser inom strategins verksamhetsområden

I detta avsnitt redovisar vi myndigheters och utvecklingskommuners insatser inom strategins verksamhetsområden arbete, utbildning, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, kultur och språk samt organisering. I strategin för romsk inkludering är statliga insatser inom områdena utbildning och arbete särskilt prioriterade.

En del av de redovisade insatserna är påbörjade, andra är planerade. Utöver insatser som är tydligt kopplade till ett verksamhetsområde i strategin pågår även verksamhetsövergripande insatser i utvecklingskommunerna. Det handlar dels om insatser riktade till romer, såsom *samhällsvägledning* och riktade *insatser på medborgarkontor* (t.ex. i Uppsala, Haninge och Borås), dels om *kunskapshöjande insatser* riktade till tjänstemän i flera förvaltningar i kommunen, om strategin för romsk inkludering och om romer som nationella minoritet.

Haninge och Gävle kommuner har, som framgår av föregående avsnitt i rapporten, inlett sitt utvecklingsarbete med *behovsinventeringar*. Metoden för inventeringarna har i båda fallen varit *intervjuer med ett stort antal romer* i respektive kommun, och kommunerna har utbytt erfarenheter och hjälpts åt att kvalitetssäkra tillvägagångssätt och intervjufrågor. En effekt av behovsinventeringen som framgår av Haninge och Gävles åiterrapporteringar är att det har skapat kontakter mellan kommunen och romer, samt att fler romer har engagerat sig i det lokala arbetet. Gävle kommun uppger att romer i kommunen under hösten har organiserat sig genom att bilda en förening och att flera familjer har ansökt om modersmålsundervisning i romani för elever i grundskolan. Intervjuerna har enligt kommunen även varit ett bra sätt att sprida information om nationella minoriteters rättigheter och om kommunens arbete med romsk inkludering.

De myndigheter som under 2016 har haft uppdrag inom strategin och vilkas arbete redovisas nedan är Arbetsförmedlingen, Skolverket, Boverket, Socialstyrelsen, Kulturrådet, Institutet för språk och folkminnen och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Arbete

Regeringen gör i strategin för romsk inkludering bedömningen att arbete är ett centralt åtgärdsområde för att bryta romers utanförskap. Romers möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden måste därför förbättras och särskilt unga romers möjligheter. Målet om full sysselsättning gäller för

befolkningen i stort och innefattar därigenom även romer, anger regeringen i strategin för romsk inkludering.²¹

Arbetsförmedlingen

Under åren 2012-2015 hade Arbetsförmedlingen regeringens uppdrag att medverka i pilotverksamhet för romsk inkludering.²² I mars 2016 fick Arbetsförmedlingen ett nytt uppdrag att fortsätta vidareutveckla arbetet under åren 2016-2019. Uppdraget innebär sammanfattningsvis att Arbetsförmedlingen ska stärka arbetet för att förbättra romska kvinnors möjligheter att ta del av insatserna, säkerställa att det finns kunskaper om romer som nationell minoritet samt samråda med romska företrädare och sakkunniga.²³ Arbetsförmedlingen har redovisat sitt arbete med uppdraget i en rapport till Länsstyrelsen i Stockholm.²⁴ Redogörelsen nedan bygger på denna återrapportering.

Under 2016 har Arbetsförmedlingen sett över hur uppdraget för romsk inkludering kan kopplas till pågående utvecklingsarbeten inom myndigheten. Detta arbete kommer att fortsätta under 2017 med avsikten att utarbeta en strategi så att arbetet kan belysas och följas upp kontinuerligt.

De tidigare pilotkontoren har enligt Arbetsförmedlingens rapportering inte fortsatt att jobba med frågor som rör romsk inkludering på samma riktade sätt som i den tidigare pilotverksamheten. De kundresurser som arbetade inom regeringsuppdraget 2012-2015 är kvar inom myndigheten, men alla har inte längre uppgiften att enbart arbeta med romsk inkludering. En slutsats som Arbetsförmedlingen drar är att det behöver finnas särskilda resurser som ansvarar för frågor som rör romsk inkludering. Det riktade arbete mot romer som kundresurserna genomförde i pilotarbetet var den största framgångsfaktorn. De tidigare pilotkontoren och representanter från arbetsförmedlingskontor i utvecklingskommunerna är överens om att det är viktigt att det finns anställd personal inom myndigheten som har romsk språk- eller kulturkompetens. Arbetet inom myndigheten ska däremot inte vara beroende av enskilda kundresurser, och myndighetens förhoppning är att arbetet framöver i större utsträckning ska kunna utföras av andra funktioner, såsom arbetsförmedlare med ett särskilt ansvar för att arbeta med frågan.

Arbetsförmedlingen konstaterar att det behövs mer kunskap om varför romska kvinnor tar del av insatser i lägre utsträckning än män. Varken de tidigare pilotkontoren eller arbetsförmedlingskontoren i utvecklingskommunerna har under 2016 haft något särskilt arbete för att stärka romska kvinnors möjligheter att ta del av myndigheternas insatser.

Webbutbildningen *Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden* är fortfarande en viktig del när det gäller att säkerställa kunskapen om romer som nationell

²¹ Skr. 2011/12:56.

²² A2012/1386/DISK

²³ Ku2016/00654/DISK

²⁴ Arbetsförmedlingens återrapportering 2017. Regeringsuppdrag för romsk inkludering 2016-2019.

minoritet inom Arbetsförmedlingen.²⁵ Webbutbildningen är dock inte tillräcklig, bedömer myndigheten, och fler kompetensutvecklingsinsatser kan behövas. Arbetsförmedlingen konstaterar att det krävs särskilda insatser för att fler medarbetare ska få ökad kunskap och förståelse för den diskriminering och utsatthet som romer kan bli utsatta för på arbetsmarknaden. För att nå fler anställda kommer myndigheten att se över hur uppdraget kan kopplas till pågående kompetensutvecklingsinsatser.

Sedan 2015 ingår Arbetsförmedlingen i en nationell arbetsgrupp som två gånger om året har gemensamma samråd med de nationella minoriteterna.²⁶ Under 2016 har Arbetsförmedlingen inte vidtagit några specifika åtgärder som ett resultat utifrån samråden. Myndigheten konstaterar att den behöver se över hur samrådsformerna ska se ut i fortsättningen. Det finns emellertid exempel på lokala arbetsförmedlingskontor som har påbörjat en dialog med utvecklingskommuner om att ha gemensamma samråd. Arbetsförmedlingen ser positivt på möjligheten att lokalt ha gemensamma samråd med utvecklingskommuner.

Utvecklingskommunernas arbete med området arbete

Borås stad

Inom området arbete har Borås stad avsikten att i stor utsträckning använda Arbetslivsförvaltningens egen arbetsmarknadsenhet, *Jobb Borås*. Enheten arbetar med att i samverkan med Arbetsförmedlingen och gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen ta fram anställningar och praktik i kombination med utbildning. Denna metod har använts under några år med stor framgång i Borås stad. Ambitionen är att på sikt *anställa en brobyggare* på Jobb Borås för att ytterligare stärka romers möjligheter till anställning och utbildning.

Gävle kommun

Kommunens behovsinventering visade att en majoritet av de intervjuade vuxna hade ett arbete. De uttryckte emellertid önskemål om att fler romer i framtiden ska vilja och få möjlighet att utbilda sig.

I styrgruppen för utvecklingsarbetet med romsk inkludering ingår en representant för förvaltningen Näringsliv och arbetsmarknad Gävle.

Haninge kommun

Haninge kommuns behovsinventering visade att romska kvinnor boende i kommunen har väldigt lite kontakt med majoritetssamhället. Många vuxna romer har inte fullföljt grundskolan och har därför begränsad utbildning. Kvinnor över 35 år saknar enligt kommunen i stor utsträckning gymnasie-

²⁵Webbutbildningen ingår i basutbildningen för nyanställda. Under 2016 har cirka 2 100 anställda inom myndigheten tagit del av utbildningen. Utbildningen är även tillgänglig via www.jamlikhetromer.se. Under 2016 har cirka 9 700 tagit del av utbildningen externt.

²⁶I arbetsgruppen ingår utöver Arbetsförmedlingen även Försäkringskassan, Skatteverket, och Pensionsmyndigheten.

utbildning. Intervjuerna visade också att kvinnor har större behov av samhällsvägledning än män. Männen känner t.ex. i högre grad än kvinnorna till vad ett CV och ett personligt brev är. Detta leder enligt kommunen till den könsstereotypa fördelningen att männen i bästa fall arbetar med tillfälliga jobb och kvinnorna är hemma och tar hand om barn och familj. De kvinnor som arbetar gör det vanligen i städbranschen, enligt Haninge kommuns intervjuer.

Med anledning av den ovan beskrivna situationen planerar Haninge olika insatser som är specifikt riktade till romska kvinnor. Brobyggaren har regelbundna *infoträffar med kvinnor* där behov ventileras och inventeras. En annan satsning är att medvetandegöra nyckelpersoner på socialförvaltningen/arbetsmarknadsenheten och Arbetsförmedlingen i Haninge om situationen. Steget därefter är att förmedla kontakt mellan romer, arbetsmarknadsenheten och Arbetsförmedlingen.

För att informera och medvetandegöra romer om vilket stöd och möjliga program som finns i kommunen är ett *videomaterial* under produktion. Filmerna ska bli en grundläggande introduktion på romani som kommer att finnas tillgängligt på kommunens hemsida.

Att inkludera romer på kommunala arbetsplatser är viktigt för att förebygga fördomar och diskriminering anser Haninge kommun. Sedan arbetet började har ett antal romska kvinnor anställts i kommunala verksamheter.

Kommunen har för avsikt att bygga ett *nätverk* med deltagare från Arbetsförmedlingen, Samordningsförbundet Östra Södertörn, arbetsmarknadsenheten på socialförvaltningen och romer.

Ett femtontal romer har genom samordningsgruppen (processledaren och brobyggaren) fått hjälp med jobbsökning och praktikplatser. Behovet av vägledning och stöd är emellertid större än kapaciteten i samordningsgruppen. Förhoppningen är att genom ovan nämnda nätverk få kontakt med personer med spetskompetens i frågan som avsätter tid för de insatser som behövs. Både Arbetsförmedlingen i Haninge och Samordningsförbundet har visat intresse för detta.

Stockholms stad

Stockholms stads arbetsmarknadsförvaltning har under flera år arbetat med romsk inkludering med stöd av brobyggare. Två brobyggare utökades till fyra i augusti 2016, och brobyggjarverksamheten finns i både den norra och södra delen av staden. Arbetsmarknadsförvaltningen arbetar uppsökande gentemot målgruppen för att förvaltningens resurser ska göras tillgängliga för den romska minoriteten.

Arbetsmarknadsförvaltningen har utvecklat en *samverkansmodell* i syfte att bygga upp en långsiktig struktur i den kommunala förvaltningen. Arbetsmarknadsförvaltningen är sammankallande för ett nätverk bestående av representanter från flera stadsdelar, förvaltningar, stadsledningskontoret,

Arbetsförmedlingen och studieförbundet Sensus. Syftet med nätverket är att finna gemensamma insatser och förhållningssätt samt att utveckla nya arbetssätt som främjar romers rättigheter. Nätverket bidrar enligt Stockholms stad till samordningsvinster, både i det övergripande arbetet och i arbetet med enskilda.

Under året har *Jobbtorg Stockholm* på arbetsmarknadsförvaltningen genomfört en *yrkesförberedande källköksutbildning* för 25 romska kvinnor och män. Utbildningen togs fram i samråd med deltagarna, utifrån deras behov och önskemål. 11 av de studerande har fått olika former av anställningar efter utbildningen. Under 2017 planerar staden bland annat att erbjuda totalt ca 25-30 unga romer så kallade *Stockholmsjobb*.²⁷

2016 genomförde Stockholms stad en satsning som syftade till att stärka ungas organisering och kunskap om mänskliga rättigheter, antirasism och feminism. En del av satsningen bestod av att ungdomar mellan 16-19 år sommarjobbade på stadsledningskontoret med att undersöka rättigheter till inflytande i Stockholm stad och vilka hinder som påverkar ungas tillgång till rättigheter. Ungas erfarenheter och önskemål om inflytande gestaltades i en film, *Rättighetsjakten*. Filmen används bland annat på arbetsplatsträffar och seminarier om rasism. Stockholms stad planerar att genomföra ett liknande *sommarjobsprojekt rättighetsjakten 2017* och att uppmuntra romska ungdomar att söka dessa sommarjobb.

Uppsala kommun

Arbete är ett av Uppsala kommuns fyra prioriterade områden i arbetet med romsk inkludering. Den aktivitetsplan som kommunen för närvarande håller på att ta fram kommer att innehålla olika aktiviteter på området.

Utbildning

I strategin för romsk inkludering gör regeringen bedömningen att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma bättre levnadsvillkor för den romska befolkningen, samt att det behövs en rad olika åtgärder inom området. Målet för svensk barn- och ungdomsutbildning är att den ska vara av hög och likvärdig kvalitet. Alla barn och elever ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer, skriver regeringen i strategin för romsk inkludering. Skolverket och Skolinspektionen framhålls som viktiga när det gäller att förverkliga och följa upp romers tillgång till de mänskliga rättigheterna.²⁸

²⁷ Stockholmsjobb är tidsbegränsade anställningar inom kommunala verksamheter som kombineras med utbildning och annan arbetsträning för att bidra till en långsiktig etablering på arbetsmarknaden.

²⁸ Skr. 2011/12:56, sidan 29.

Skolverket

Utbildning för brobyggare

Skolverket fick i april 2016 i uppdrag att i samverkan med Socialstyrelsen se till att en lämplig uppdragsutbildning tas fram och görs tillgänglig 2016-2019 för personer med romsk språk- och kulturkompetens. Utbildningsdeltagarna ska anställas för arbete inom förskola, förskoleklass, skola, socialtjänst eller hälso- och sjukvård och ska fungera som en länk mellan enskilda individer och offentlig verksamhet.²⁹ Skolverket har tidigare inom strategin för romsk inkludering haft i uppdrag att låta ta fram och tillgängliggöra en utbildning för brobyggare för verksamma i skolan. Socialstyrelsen har haft uppdraget att ta fram motsvarande utbildning för brobyggare inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. I det nya uppdraget ska erfarenheterna från de båda uppdragsutbildningarna för brobyggare som Skolverket och Socialstyrelsen hittills ansvarat för tas tillvara i en gemensam utbildning.

Regeringskansliet utlyser, tar emot ansökningar och beviljar bidrag till de huvudmän som deltar. Ersättningen avser att täcka 50 procent av löne-kostnader för respektive brobyggare. Ett villkor för deltagande i utbildningen är att brobyggarna har en kommunal anställning.

Högst 20 deltagare ska omfattas av utbildningen per utbildningsomgång. Utbildningen ska genomföras i två omgångar med start höstterminen 2016 respektive vårterminen 2018. Deltagarna ska studera på halvfart och utbildningen motsvara 7,5 högskolepoäng per termin i fyra terminer. Innehållet i utbildningen ska utgå från de utbildningar för brobyggare som Skolverket och Socialstyrelsen tidigare tagit fram, men ytterligare förbereda deltagarna på en kommunal anställning. I Skolverkets uppdrag ingår även att inhämta och sammanställa redogörelser för brobyggjarverksamheten från de kommuner och landsting som deltar i utbildningen.

Skolverket har redovisat arbetet med uppdraget till Länsstyrelsen i Stockholms län.³⁰ Redogörelsen nedan bygger på denna redovisning.

Vid de samråd som Skolverket genomförde inför uppstarten av de nya utbildningsomgångarna framkom synpunkter om att utbildningen på ett tydligare sätt än tidigare behöver knyta an till och utgå från brobyggarnas arbetsuppgifter och utmaningar i brobyggjarrollen. Andra önskemål var att brobyggare skulle få stöd och ha en utsedd mentor eller handledare på sin arbetsplats för att på så sätt underlätta både utbildning och arbete.

Södertörns högskola har genomfört de tidigare brobyggjarutbildningar som Skolverket och Socialstyrelsen har haft i uppdrag att tillgängliggöra. Inför de nya utbildningsomgångarna i det förnyade uppdraget har Skolverket i samverkan med Socialstyrelsen tecknat en ny överenskommelse med Södertörns

²⁹ Ku2016/00995/DISK.

³⁰ Skolverket; Redovisning av regeringsuppdrag att ta fram och tillgängliggöra en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens. Dnr 2016:00729.

högskola. Deltagarna i utbildningen följer nu en gemensam utbildningsgång utifrån en gemensam utbildningsplan.

Till den första utbildningsomgången som startade höstterminen 2016 anmälde 6 kommuner totalt 12 deltagare (hälften män, hälften kvinnor): Haninge (1), Sundsvall (1), Stockholm (2), Upplands Väsby (1), Västerås (1) och Örebro (6). Vanliga anställningar för deltagarna är som brobyggare eller samhällsvägledare inom skolan eller ett övergripande arbete på en kommunal förvaltning. Inget landsting anmälde deltagare, varför ingen av deltagarna heller arbetar särskilt inom hälso- och sjukvården.

I gruppsamtal kursvärderingar med deltagarna framkommer att de är positiva till utbildningen och tycker att den har gett dem många nya insikter och kunskaper. Enligt Södertörns högskola uttrycker deltagarna att deras kompetens och status höjs och att de blir säkrare och tryggare i sin roll. Däremot har flera deltagare uttryckt att de haft otydliga arbetsuppgifter och förväntningar från arbetsgivaren och svårigheter i sin roll som brobyggare. Men det skiljer sig mycket åt mellan olika kommuner.

Efter varje termin ska kommunerna lämna en redogörelse till Skolverket där de redogör för sina erfarenheter, hur de har organiserat brobygggarverksamheten, vilka utmaningar de har, vilket stöd de ger brobyggaren, eventuell mentor eller handledare och bifoga en arbetsbeskrivning. Av kommunernas redogörelser framkommer att inte alla brobyggare får stöd i sin anställning i form av en utsedd mentor eller handledare, vilket har varit ett önskemål. Någon kommun saknar arbetsbeskrivning för brobyggaren och andra redogörelser är allmänt hållna med få tydliga avgränsningar. Utmaningar med brobygggarverksamheten som kommunerna beskriver är bland annat att förbättra informationen om brobygggaruppdraget till samtliga berörda i kommunen. Positiva erfarenheter handlar om att personalen i kommunen har *lärt sig mycket och fått en större förståelse genom brobyggaren*, samt att brobyggaren *ibland är en förutsättning för kontakt genom att de har förtroende hos elever och föräldrar*.

Starten för den andra utbildningsomgången är planerad till vårterminen 2018. Skolverket planerar att följa upp den pågående utbildningen för att vid behov kunna görainsatser och förbättringar.

Öka kunskapen om romer i skolan

Skolverket fick i juni 2016 i uppdrag att genomföra insatser för att öka kunskapen i skolan om de nationella minoriteterna, med fokus på romer.³¹ I uppdraget ingår att sprida information via befintliga kanaler, samt genomföra en riktad insats till ett antal kommuner som innebär att lärare och utvecklingsledare får kunskapsstöd och nätverk för sitt arbete att öka kunskapen om den nationella minoriteten romer. I den riktade insatsen ingår att undersöka vilken form av stöd som de kommuner har som har ett

³¹ Ku2016/01673/DISK.

pågående arbete för romsk inkludering har. Skolverket ska därefter ta fram och erbjuda ett stödpaket för ändamålet.

Av den redovisning av uppdraget som Skolverket har lämnat till Länsstyrelsen i Stockholms län framgår att myndigheten har uppdragit åt en extern aktör att genomföra en kartläggning av vilket stöd som kommuner med ett pågående arbete för romsk inkludering har.³² Kartläggningen utgår från de 26 kommuner som ingår i Länsstyrelsens kommunala nätverk och ska ge information om hur kommuner arbetar med romsk inkludering, om kommunen ingår i någon/några former av nätverk samt vilket stödmaterial som används av såväl lärare som utvecklingsledare. Konsulten ska lämna en rapport till Skolverket den 1 maj 2017. Skolverket kommer att använda underlaget när myndigheten utformar kunskapsstöd och nätverk.

Utvecklingskommunernas arbete med området utbildning

Borås stad

Utbildning är ett av de områden som romska rådet i Borås stad har lyft upp som prioriterade. Romska rådet har bland annat arbetat med att kartlägga behovet och efterfrågan av modersmålsundervisning i romani.

Rådet har också föreslagit en satsning på utbildning av personal anställd inom utbildningsverksamhet i kommunen. Kommunens strategi är att i ett första steg låta rektorer ta del av en föreläsning om romers historia, kultur och mänskliga rättigheter. Nästa steg är att genom rektorerna få tillträde till personalgruppernas arbetsplatsträffar för att visa *rättighetsfilmen* (se ovan) som Stockholms stad jobbar med.

Arbetslivsförvaltningen bedriver ett arbete med *mångfaldsinformation* ute på grundskolor och gymnasieskolor. I detta arbete ser Borås stad en möjlighet att lyfta romers rättigheter, historia och kultur.

Gävle kommun

Kommunens behovsinventering visade att intervjuade romer efterfrågar stöd till sina barn i skolan. En kvinna uttryckte behovet så här: *att läraren ska känna till att familjen inte har skolvana och vad det innebär för barnen som ska börja skolan*. Modersmålsundervisning i romani var ett annat behov som påtalades av intervjupersoner, liksom att romska brobyggare i skolan är ett bra sätt att stötta barnens skolgång och främja kontakten mellan föräldrar och skola.

Ett av Gävle kommuns utvecklingsområden i arbetet är samarbetet mellan skolan och romska familjer för att säkerställa romska barns rätt till utbildning. Två speciallärare från Utbildning Gävle har deltagit i en nätverksträff om romska brobyggare på Skolverket.

³² Skolverket; Delredovisning av regeringsuppdraget att genomföra insatser för att öka kunskapen i skolan om den nationella minoriteten romer. Dnr 2016:1104.

Haninge kommun

Kommunens behovsinventering visade att en konsekvens av att romer i Haninge döljer sin romska identitet i kontakten med kommunens verksamheter är att många skolor saknar kännedom om att de har elever med romsk bakgrund, trots att vissa skolor har ett stort antal romska elever. Mot bakgrund av detta har Haninge ett flertal insatser inom utbildningsområdet.

Undervisningsmaterial om romer är enligt kommunen en bristvara. Utbildningsboken *Antiziganismen i Sverige* kommer att distribueras till skolor under våren 2017 och ett digitalt handledarmaterial kommer att finnas tillgängligt på kommunens hemsida. Kommunens bibliotek och några skolor har redan tagit del av böckerna. Kommunen anser att detta är positivt då det ger en signal till romska föräldrar att det finns en vilja i skolan att förstå och lära sig mer, vilket ger öppningar till ett samarbete mellan föräldrar och lärare. Föreläsningar om romsk inkludering och romsk historia i videoformat är också under produktion. Syftet med digitaliserade material är att de ska vara lättillgängligt för lärare. Haninge kommun planerar att hålla löpande *informationsmöten* med rektorer och skolpersonal.

Den långsiktiga planen är att finna en metod för att fånga romska elevers behov och andra behov inom utbildningsområdet. Haninge kommun bedömer att det behövs samordning mellan lärare, studie- och yrkesvägledare, utbildningsförvaltningen och den romska brobyggaren. Brobyggaren är en central person som arbetar nära romska elever, deras familjer och skolan. Målet är att bilda en arbetsgrupp som för dialog mellan lärare, elever och föräldrar där problem och svårigheter kan lyftas. Steg ett är att ha ett rektorsmöte med en föreläsning om romsk historia och levnadsvillkor. Dialogmöten om utbildningsfrågor är planerade till hösten 2017 och beräknas pågå till vinter/vår 2018 med en avslutande utvärdering.

En viktig fråga i Haninge är modersmålsundervisningen. Det är enligt kommunen en fråga med dubbel problematik. För åtta år sedan erbjöd Haninge modersmålsundervisning i romani men föräldrar upplevde en attitydförändring från skolpersonal och andra elever när det framkom att barnen läste romani. Föräldrar slutade anmäla barnen till modersmålsundervisningen. Detta ledde i sin tur till att skolan uppfattade det som att det varken fanns intresse eller elevunderlag för modersmålsundervisning.

För att förebygga rädslor och missförstånd har kommunen ordnat praktikplatser för kvinnor med romsk bakgrund i en skola med många romska barn. Praktikanterna är öppna med sin romska identitet och satsningen har enligt kommunen resulterat i ett ökat förtroende samt att Haninge från januari 2017 erbjuder modersmålsundervisning i romani.

Stockholms stad

Stockholms stad har sedan slutet av 1990-talet bedrivit en tvåspråkig undervisning på romani i Roma Kulturklass på (nuvarande) Hammarbyskolan. Skolinspektionen genomförde 2016 en inspektion och

riktade kritik mot brister i måluppfyllelse i Roma Kulturklass. Stockholms stad förelades med vite. Utbildningsnämnden har mot denna bakgrund beslutat att Roma Kulturklass ska omorganiseras.

Utbildningsnämnden har uttalat att kommunstyrelsen i samråd med romska företrädare och utbildningsnämnden ska ta fram en strategi för romsk inkludering inom skolan. I det arbetet anser staden att det är viktigt att säkerställa tillgången till tvåspråkig undervisning på romani, vilket även samrådsgruppen instämmer i.

En av stadsdelarna i Stockholms stad bedriver sedan 2016 *Pilotprojektet samverkan skola-socialtjänst* som en del av arbetet med romsk inkludering. Projektet beskrivs nedan inom området *hälsa, social, omsorg och trygghet*.

Uppsala kommun

Utbildning är ett av Uppsala kommuns fyra prioriterade områden i arbetet med romsk inkludering. Den aktivitetsplan som kommunen för närvarande håller på att ta fram kommer att innehålla olika aktiviteter på området.

Den *romska brobyggaren* har under pågående läsår fortsatt att verka som stöd regelbundet en gång i veckan vid en grundskola. Brobyggaren är då ett stöd för skolpersonal, elever och familjer.

Bostad

Bostadsfrågan påverkar enligt regeringen den enskildes levnadsvillkor i stort, bland annat i fråga om möjligheter till arbete och utbildning, liksom för barns rätt och möjlighet till en stabil skolgång. Framförallt behöver åtgärder vidtas för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden, och målet bör enligt strategin för romsk inkludering vara att romer ska ha en likvärdig tillgång till bostad som övriga befolkningen. Boverket har en central roll när det gäller att beskriva situationen för romer.³³

Boverket

Boverket fick i maj 2016 regeringens uppdrag att genomföra en insats för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden under åren 2016-2018.³⁴ I uppdraget ingår att skapa ett nätverk med romska representanter, fastighetsägare och hyresvärdar för att tillsammans med nätverket ta fram ett vägledningsmaterial riktat till fastighetsägare och hyresvärdar. I uppdraget ingår även att genomföra kunskapshöjande insatser. Syftet med uppdraget är att vägledningsmaterialet ska öka kunskapen om romers situation på bostadsmarknaden och motverka diskriminering.

Boverket har redovisat uppdraget i en rapport till Länsstyrelsen i Stockholms län.³⁵ Redogörelsen nedan bygger på denna redovisning.

³³ Skr. 2011/12:56, sidan 49.

³⁴ Ku2016/01141/DISK

³⁵ Boverket; Redovisning av uppdrag till Boverket om romsk inkludering. Dnr 1591/2016.

Boverket har skapat ett nätverk bestående av totalt 17 representanter, varav hälften är romska representanter och hälften representanter från fastighets- sidan. Rekryteringen av romska representanter har skett genom ett intresse- anmälnings- och nomineringsförfarande, och Boverket har gjort ett urval av representanter utifrån kriterier som olika romska grupper, kön, ålder och geografisk spridning. De romska representanterna arvoderas medan representanter från fastighetssidan förväntas delta inom ramen för sina ordinarie tjänster. Boverkets utgångspunkt har varit att nätverket inte bara ska användas som informationslämnare utan att det ska ha *reell makt att besluta i viktiga frågor*. Därför har myndigheten arbetat med att skapa en teamkänsla och ett gott samarbetsklimat i gruppen. Sammansättningen av gruppen har varit viktig.

I tre möten har nätverket fastställt formen och innehåller för väglednings- materialet, samt kvalitetssäkrat utbildningen.³⁶ Nätverket beslutade att Boverket skulle producera ett *webbaserat utbildningsmaterial med romska representanter som utbildningsledare*. Utbildningen ska genomföras lokalt på fastighetsbolag eller liknande och i den mån det är möjligt ska de romska utbildningsledarna rekryteras lokalt. Såväl företrädarna för romer, hyres- värdar som fastighetsägare framhöll att det *personliga mötet mellan romer och icke-romer* är viktigt om vägledningsmaterialet ska få en reell påverkan på diskrimineringen. Eftersom denna typ av vägledningsmaterial är dyr äskade Boverket om ytterligare medel för 2017, vilket regeringen biföll. Det webbaserade utbildningsmaterialet tas fram av ett konsultbolag.³⁷

Utbildningsmaterialet innehåller tre delar

- Politisk kontext för uppdraget, lagar och en beskrivning av diskriminering av romer på bostadsmarknaden i dag.
- En bild av hur det är att vara rom i dag, antiziganismens historia och antiziganismen i dag
- *Case* som syftar till att anställda inom fastighetsbranschen ska reflektera kring sitt eget beteende, vad som är ett bra bemötande och omedveten diskriminering

Under år 2017 kommer Boverket att slutföra arbetet med den webbaserade utbildningen. Utbildningsmaterialets innehåll har tagits fram, men arbetet med illustrationer, foton och intervjuer återstår.

Myndigheten kommer även att arbeta med att sprida utbildningsmaterialet. Målgruppen är hyresvärdar och fastighetsägare och även romer som kan vara utbildningsledare ska rekryteras.

Boverkets mål är att genomföra utbildningar under hösten 2017.

³⁶ Boverket har även samarbetat med Diskrimineringsombudsmannen kring utbildningen och kvalitetssäkringen av densamma.

³⁷ Konsultbolaget Tic Tac.

Utvecklingskommunernas arbete med området bostad

Bara två av utvecklingskommunerna har redovisat arbete inom området bostad. I *Gävle* finns en representant för det kommunala bostadsbolaget Gavlegårdar med i styrgruppen för utvecklingsarbetet. I *Haninge* har bostadsfrågor inte hanterats i arbetet med romsk inkludering under 2016, men kommunen planerar en utredning om läget under 2017. Resultatet avgör vilka åtgärder som behövs samt hur det ska kommuniceras, enligt Haninge kommuns redovisning.

Hälsa, social omsorg och trygghet

I startegin för romsk inkludering skriver regeringen att det krävs ett långsiktigt arbete inom många områden för att romer ska få bättre hälsa och den sociala delaktigheten ska öka. Hälsöfrämjande och sjukdomsförebyggande insatser bör prioriteras.

Målet för folkhälsoarbetet är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer, enligt regeringen.

Målet för individ- och familjeomsorgen är att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer, samt att stärka skyddet för utsatta barn. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer, enligt regeringen.³⁸

Socialstyrelsen

I mars 2016 publicerade Socialstyrelsen ett utbildningsmaterial, *I bemötandet tar framtiden form*, ett resultat av ett regeringsuppdrag inom ramen för strategin för romsk inkludering.³⁹ Regeringen gav därefter Socialstyrelsen ett fortsatt uppdrag att under åren 2016-2018 genomföra en utbildningsinsats riktad till socialtjänsten om bemötande och inkluderande arbetssätt med särskilt fokus på romer.⁴⁰ Inom ramen för uppdraget ska Socialstyrelsen också genomföra ett utvecklingsarbete avseende omhändertaganden av romska barn.

Socialstyrelsen har redovisat arbetet med uppdraget till Länsstyrelsen i Stockholms län.⁴¹ Redogörelsen nedan bygger på denna redovisning.

Ett syfte med Socialstyrelsens utbildningsmaterial är att sprida kunskap om romers villkor, om antiziganism och dess konsekvenser och om diskriminering. Materialet består av följande fem avsnitt:

- Identitet – om att tilldelas en och att välja själv
- Romers erfarenheter – historiska och nutida
- Mänskliga rättigheter och diskriminering

³⁸ Skr. 2011/12:56, sidan 55.

³⁹ Ku2016/00697/DISK.

⁴⁰ Ku2016/01242/DISK.

⁴¹ Socialstyrelsen; Uppdrag om romsk inkludering – utbildningsinsats till socialtjänsten. Dnr 3.6-14714/2016.

- Inkludering, etik och reflektion
- Socialtjänstens möten med romer

Socialstyrelsens fokuserar i utbildningsinsatsen på att skapa ett engagemang inom socialtjänsten för dessa frågor. Under 2016 har Socialstyrelsen spridit information om utbildningsmaterialet. Myndigheten har kontaktat samtliga kommuner som ansökt om att bli utvecklingskommuner och/eller om platser på brobyggarutbildningen på Södertörns högskola med en förfrågan om att få komma på besök och föra en dialog med olika representanter för socialtjänsten samt med romska representanter. De första mötena ägde rum i januari 2017. Syftet med mötena är att genomföra en utbildningsinsats med materialet som grund alternativt att stödja deltagarna att utbilda andra, men också uppmuntra till start av förbättringsarbete. För att stödja kommunerna att samverka så mycket som möjligt ombeds de att bjuda in representanter från andra verksamheter som exempelvis skola och arbetsmarknad till mötet. Under våren 2017 planerar Socialstyrelsen att besöka följande kommuner: Eskilstuna, Stockholm, Upplands Väsby, Borås, Göteborg, Sundsvall, Haninge, Skellefteå och Gävle. Under hösten 2017 fortsätter arbetet med andra kommuner och även en del återbesök.

I dialogmötena ska Socialstyrelsen även ta upp frågan om omhändertagande av romska barn. Syftet är att i dialog med romska sakkunniga och professionella inom socialtjänsten få kunskap om hur socialtjänsten kan arbeta på ett sätt som inkluderar romska barn och föräldrar. Socialstyrelsen anser att det är viktigt att närma sig frågorna utifrån lokala erfarenheter. När de första mötena hållits under våren 2017 kommer Socialstyrelsen att bedöma vilka behov av kunskapsstöd som finns. Socialstyrelsen kommer då även att ta ställning till behovet av ytterligare kontakter som behövs för att stödja socialtjänstens arbete för att förebygga omhändertaganden och säkerställa romska barns rättigheter vid omhändertaganden.

Socialstyrelsen ska även samverka med Skolverket i deras uppdrag om utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens inom bland annat socialtjänsten och hälso- och sjukvården.⁴² Arbetet med detta uppdrag redovisas ovan i avsnittet om området *utbildning*.

Utvecklingskommunernas arbete med området hälsa, social trygghet och omsorg

Gävle kommun

Gävle kommun har inlett ett samarbete med Romska ungdomsförbundet för att arbeta med hälsofrämjande insatser för romer. Syftet med projektet är att främja unga romers hälsa och organisering. Målet är att under 2017 utbilda 30 unga romer i åldern 15-30 år till *hälsoinspiratörer*. Målsättningen är också att särskilt engagera unga romska kvinnor i projektet.

⁴² Ku2016/00995/DISK.

Haninge kommun

Haninge kommun arbetar inom socialtjänstens område med såväl kunskapsspridning till tjänstemän som med en arbetsgrupp för att underlätta hanteringen av romska ärenden. Processledaren har hållit föredrag om romers historia och levnadsvillkor samt om kommunens arbete med romsk inkludering, men kommunen arbetar också för att hitta andra sätt för kunskapsspridning än traditionella föredrag, till exempel digitala informationsmaterial och filmer. Arbetet syftar till att genom kunskap och medvetandegörande minska fördomar inom socialtjänsten om romer, då den romska kulturen enligt kommunens rapportering ofta felaktigt kopplas till olika sociala problem.

Under våren 2017 kommer Socialstyrelsen att hålla en utbildning för socialförvaltningen utifrån sitt stödmaterial riktat till socialtjänsten.

Med stöd av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor kommer Haninge kommun i samarbete med organisationen Romano Paso Research Centre och Romska kulturföreningen i Haninge att starta ett hälsoprojekt. Syftet är att främja romers hälsa genom förbättrad dialog mellan vårdinstitutioner och romer. Målet är att fler romer ska känna till sina rättigheter, såsom tolk och patientsäkerhet, och att vårdcentraler ska få större kunskap om romer och för gruppen aktuella hälsofrågor. Kommunen ser ett behov av informationsmaterial på romani på vårdcentraler, dels för att synliggöra romer som grupp och för att tillgängliggöra information för romer. Haninge planerar därför att ta fram digitala utbildningsmaterial och trycksaker för ändamålet.

Stockholms stad

En av stadens stadsdelar har sedan 2016 arbetat med ett pilotprojekt som syftar till att nå barn och elever med romsk tillhörighet som av olika skäl inte går i eller har hög frånvaro i förskola och skola eller annan sysselsättning, *Pilotprojektet samverkan skola-socialtjänst*. Två familjestödjare med romsk kulturkompetens har under året arbetat med ett antal familjer, barn och elever. Kontinuerlig och nära dialog med familjerna och skolorna om familjernas situation och vikten av att fullfölja förskolan eller grundskolan har gett resultat i form av betydligt större närvaron i förskolan och grundskolan. Under sommaren drev familjestödjarna ett slags *familjekolloverksamhet*, där de barn som familjestödjarna var i kontakt med under vårterminen erbjöds att delta i utflykter och andra typer av aktiviteter. Insatserna har sammantaget bidragit till att familjerna stärkt sin tillit till stadens vilja och förmåga att tillgodose barnens rättigheter, bedömer Stockholms stad.

Under 2017 kommer insatserna inom projektet att utvecklas. Den metodik som ligger till grund för pilotprojektet kommer att spridas till andra delar av staden.

Uppsala kommun

Uppsala kommun uppfattar att kännedomen om kommunens romska brobyggare har ökat inom socialtjänstens olika verksamheter. Brobyggaren och samordnaren kontaktas av socialsekreterare inom olika delar av socialförvaltningen för att de efterfrågar kunskap om romers livssituation. Brobyggaren har ett pågående samarbete med socialsekreterare om enskilda personer. Detta samarbete bedömer kommunen har slagit väl ut. Den romska brobyggaren har en stor betydelse i arbetet med att skapa en ömsesidig tillit och förtroende.

Kultur och språk

Regeringen konstaterar i strategin för romsk inkludering att kultur och språk utgör en viktig del av en människas identitet och är en viktig förutsättning för samhällets utveckling och sammanhållning. Därför är det enligt strategin angeläget att romers kultur och språk synliggörs, bevaras och utvecklas i enlighet med målet för den nationella minoritetspolitiken.⁴³

Kulturrådet

Kulturrådet fick i juni 2016 i uppdrag av regeringen att genomföra insatser för att stärka romska kulturaktörer i deras samverkan med kulturinstitutioner och andra kulturaktörer. I uppdraget ingick att

- genomföra dialogmöten på regional nivå mellan romska kulturaktörer och etablerade kulturinstitutioner, i syfte att inspirera till nya samarbeten och informera om bidrag för olika kulturverksamheter
- fördela särskilda medel för romsk kulturverksamhet inom ramen för stödet till nationella minoriteters kulturverksamheter.⁴⁴

Kulturrådet har redovisat arbetet med uppdraget till Länsstyrelsen i Stockholms län.⁴⁵ Redogörelsen nedan bygger på denna rapportering.

Kulturrådet inledde sitt arbete med uppdraget genom att anordna ett samråd med romska företrädare. Vid samrådet framkom att det finns en okunskap och ett ointresse hos kulturinstitutionerna för att använda ordinarie medel till att inkludera romska kulturuttryck som en del av det svenska, samt att romska aktörer får stå för arbete och kostnader när satsningar väl görs. Samtidigt visade Kulturrådets egna kartläggningar att institutioner tycker att det är svårt att komma i kontakt med romska kulturaktörer. Dialogmötena utformades för att möta dessa frågor.

Kulturrådet beslutade att hålla dialogmöten i Skåne, Stockholm, Västerbotten och Östergötland. Dialogmötena har haft formen av *en småskalig utbudsmässa som synliggör romska kulturuttryck för institutionerna*. Efter förslag från samrådet utsåg myndigheten en grupp med sakkunniga

⁴³ Skr.2011/12:56, sidan 67.

⁴⁴ Ku2016/01437/DISK

⁴⁵ Kulturrådet; Redovisning regeringsuppdrag om insatser för romsk kultur. Dnr 2016/4110.

som fick i uppdrag att planera innehållet och hur träffarna skulle genomföras, samt att nå ut till romska aktörer med information om dialogmötena och möjligheten att söka kulturstöd.

Kulturrådet konstaterar att det återstår att se i kommande ansökningsomgångar av projektstöd, utvecklingsbidrag och särskilda medel för romsk kulturverksamhet, vilka effekter dialogmötena och satsningen har haft.

Kulturrådet konstaterar också att romska aktörer efterlyser finansiering eller bidrag som möter deras särskilda behov av stöd avseende till exempel kunskap om bidrag och föreningsteknik. Kulturrådet kommer att ta fram en informationsfilm om sina bidrag som ett sätt att möta detta behov. Samtidigt understryker myndigheten också vikten av utbildning i föreningsteknik för att *stärka återväxten för romska kulturaktörer och för att ge nya och befintliga aktörer det stöd de behöver.*

Kulturrådets generella slutsats utifrån arbetet med uppdraget är att ett framgångsrikt arbete med romsk inkludering kostar pengar och tar tid. Den romska förankringen genom arvoderade sakkunniga har gett ett kvalitets-säkrat innehåll och en legitimitet till arbetet, vilket varit en grund för att uppdraget kunnat genomföras framgångsrikt. Det arvoderade arbetet med de sakkunniga rymdes dock inte inom den ekonomiska ramen för arbetet och myndigheten har därför tillskjutit nästan lika mycket medel som finansieringen från regeringen. Kulturrådets bedömning är dock att uppdraget och det sätt som det genomförts på har varit en god prioritering för att komma vidare med romsk inkludering i kulturlivet.

Institutet för språk och folkminnen

Institutet för språk och folkminnen har sedan 2016 ett regeringsuppdrag som innehåller två delar:

- Att genomföra insatser i syfte att bevara den romska språkvarietetens resanderomani för nutida och framtida bruk
- Att synliggöra det romska immateriella kulturarvet.⁴⁶

Enligt regeringens beslut är bakgrunden till uppdraget att vissa varieteter av det romska språket är starkt hotade och att resanderomani är en särskilt utsatt varietet. Det finns därför ett starkt behov av att bevara muntliga aspekter av resanderomani och öka kunskapen bland allmänheten om romsk kultur.

Institutet har redovisat sitt arbete med uppdraget till Länsstyrelsen i Stockholms län.⁴⁷ Redogörelsen nedan bygger på denna redovisning.

Institutet för språk och fornminne har under hösten och vintern 2016 gjort en övergripande plan för genomförandet av uppdraget. Institutet har tillsatt en *projektledare* för delen av uppdraget om att bevara resanderomani, samt påbörjat arbetet med att engagera *samtalsledare* på resanderomani. Romska

⁴⁶ Ku2016/01438/DISK

⁴⁷ Institutet för språk och folkminne; Delredovisning av uppdrag om insatser för att synliggöra det romska språket och kulturarvet. Dnr 14-16/0919.

företrädare och utövare som ska bidra i förteckningsarbetet av det romska kulturarvet har anlåtats av institutet som också har genomfört inledande seminarier om uppdragets båda delar. Institutet bedömer att uppdraget kommer att kunna genomföras enligt plan under 2017.

Utvecklingskommunernas arbete med området kultur och språk

Rätten till språk och kultur är ett område där få utvecklingskommuner har rapporterat om särskilda insatser. Frågor som modersmålsundervisning i romani, som flera av kommunerna arbetar med eller planerar att arbeta med, är kopplade till detta område (se mer i avsnittet om *utbildning*).

Kommunernas stöd inom området organisering kan också handla om stöd till kulturella aktiviteter för att stärka romers möjlighet att behålla och utveckla sitt språk och sin kultur. Frågorna finns också inbäddade i de insatser som görs i form av kunskaps- och informationsspridning till tjänstemän om romer, romsk kultur och historia.

Gävle kommun

Ett av Gävle kommuns utvecklingsområden i arbetet är att hitta sätt att stärka romers möjligheter att behålla och utveckla sitt minoritetsspråk och sin kultur.

Haninge kommun

Kommunen arbetar med att stötta den nybildade romska föreningen i kommunen för att den på sikt ska bli organisatoriskt självständig (se mer i avsnittet om *organisering*). En långsiktig målsättning är att bilda en arbetsgrupp med romer från föreningen och företrädare för kultur- och fritidsförvaltningen för att synliggöra romsk kultur. Ett förslag på insats som kommit upp är att ha en *romsk hörna* på biblioteket.

Stockholms stad

Under 2016 har samtliga webbsidor om nationella minoriteters rättigheter och hur rättigheterna kan hävdas översatts till samtliga minoritetsspråk, inklusive fem varieteter av romani. Översättningarna är enligt Stockholms stad ett led i att säkerställa en långsiktig struktur för att stärka romers mänskliga rättigheter och bidrar till att synliggöra Stockholms stads hållning om att romani är en del av stadens språkliga mångfald.

Organisering

I strategin för romsk inkludering konstaterar regeringen att det civila samhällets organisationer har en central roll i att bidra till att stärka romers egenmakt och att ge romer en röst i det offentliga samtalet och skapa delaktighet.

Målet för politiken på området är att villkoren för det civila samhällets organisationer som en central del av demokratin ska förbättras. Detta ska ske genom att i dialog med det civila samhällets organisationer utveckla det

civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga, stärka dess förutsättningar att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden samt fördjupa och sprida kunskap om det civila samhället. Detta gäller det civila samhället i stort och omfattar enligt strategin därigenom även romer.⁴⁸

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har under åren 2016-2019 i uppdrag att arrangera erfarenhetsutbyte mellan romska och icke-romska organisationer samt arrangera en utbildning i föreningsteknik.⁴⁹ Myndigheten har också haft i uppdrag att fördela bidrag till organisationer i det civila samhället för hälsofrämjande insatser riktade till romer.⁵⁰ Redogörelsen nedan bygger på MUCF:s redovisning till Regeringskansliet.⁵¹

Myndigheten inledde arbetet med uppdragen med att träffa romska organisationer och personer för samråd hösten 2016. Samråden genomfördes i Stockholm, Göteborg, Malmö och Gävle. Totalt träffade myndigheten 30 personer från romska organisationer. MUCF konstaterar utifrån samråden att det finns ett stort intresse för uppdragen liksom stora förväntningar på vad uppdragen ska leda till.

MUCF genomförde i februari 2017 ett könsseparatistiskt erfarenhetsutbyte mellan kvinnoorganisationer (romska och icke-romska), vilket bland annat hade sin bakgrund i önskemål från romska kvinnor.⁵² Detta erfarenhetsutbyte kommer att redovisas i sin helhet i mars 2018.

Under 2016 har MUCF haft samråd om och planerat för en kommande utbildning i föreningsteknik. De önskemål som har framkommit gällande utbildningen är bland annat att den ska innehålla grundläggande information om vad en förening är och hur den ska organiseras. Utbildningen bör också beskriva föreningslivets roll i samhället så att deltagare förstår varför de ska organisera sig. Det framfördes även att det är viktigt att romska organisationer och personer inte bara deltar i utbildningen utan också är med i genomförandet. För att så många som möjligt ska kunna delta framförde samråden önskemål om att utbildningen ska ske under helger och på olika orter i landet.

MUCF fördelade bidrag för hälsofrämjande insatser riktade till romer om totalt knappt två miljoner kronor. Av de 16 projekt som ansökte bedömde MUCF att *flera var riktigt bra*. Bidragets storlek räckte emellertid endast till att bevilja tre projekt bidrag, vilket enligt MUCF skapade en stor besvikelse bland de övriga.⁵³ Myndigheten konstaterar att det är en svår balansgång att

⁴⁸ Skr. 2011/12:56, sidan 74.

⁴⁹ Ku2016/01243/DISK

⁵⁰ U2016/03726/UF

⁵¹ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor; Redovisning av uppdraget om stöd till romska organisationer. Dnr 1057/16.

⁵² Önskemålet framfördes i en debattartikel som publicerades i Expressen och som återpublicerades i Kommissionen mot antiziganisms slutbetänkande, *Kraftsamling mot antiziganism* (SOU:2016:44).

⁵³ De organisationer som fick bidrag var Romska Ungdomsförbundet (Romska hälsoinspiratörer i Gävleborg, 940 000 kronor), Romano Paso Research Centre (Inkluderande hälsovård för romer, 130 000 kronor) samt Uppsala läns bildningsförbund (Bygga förening, bygga kompetens, bygga broar, 914 000 kronor).

nå ut med information om att möjligheten till bidrag finns och samtidigt kommunicera att chansen till att få ett bidrag är väldigt liten.

Avslutningsvis konstaterar MUCF följande i sin redovisning:

- Att genomföra samråd och att genomföra delar av uppdraget i samarbete med romska representanter är nödvändigt för uppdraget men det är också väldigt tidskrävande.
- Efterfrågan på de olika delarna i uppdraget är stor från det civila samhällets organisationer. Storleken på det bidrag MUCF fördelar motsvarar dock inte de förväntningar som finns hos det civila samhällets organisationer. När förväntningarna är höga och många organisationer får avslag riskerar satsningen att leda till mer besvikelse än nytta.

Utvecklingskommunernas arbete med området organisering

Borås stad

Kommunen ser föreningen *Romani kulturförening* som den bästa kanalen för att initiera och bedriva aktiviteter och genomföra insatser hos och för romerna själva. Kommunen har kontakt med studieförbund i syfte att samverka kring aktiviteter och utbildningar för föreningen och dess medlemmar.

Gävle kommun

Det har inte funnits några romska föreningar i Gävle kommun under de senaste åren. Under 2016 har behovet av en egen förening blivit synligt och romer i kommunen har under hösten varit aktiva i frågan. *Gävle romska förening* har nyligen bildats och är registrerad hos Skatteverket. Ett av Gävle kommuns utvecklingsområden är skapa förutsättningar för den romska minoriteten att bilda egna lokala organisationer. Kommunen har aktivt sökt samarbetspartners som kan fungera som mentorer för den nybildade föreningen.

Haninge kommun

2012 registrerades en romsk kulturförening i Haninge kommun. Svårigheter med organisering och föreningsstruktur har lett till låg verksamhetsaktivitet. Av rädsla för registrering av medlemmar har föreningen låtit bli att söka verksamhetsbidrag från Kultur- och fritidsförvaltningen. Dock har förvaltningen nu förklarat att dessa medlemsavgifter inte är synliga för allmänheten och föreningen har omvärderat sitt beslut att ansöka.

I samarbete med kommunen har föreningen fått igång aktiviteter såsom danskurser för såväl romska som icke romska barn. Kommunen stödjer med lokaler. Danskurserna har som mål att föreningen lär sig att organisera aktiviteter samt att deltagarna tillsammans lyfter och stärker romsk kultur. Föreningen har framträtt med dans och musik under Haningedagen. En

kontakt mellan föreningen och andra kulturaktörer i kommunen har etablerats.

Kommunen planerar att anordna en studiecirkel i föreningsteknik tillsammans med Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet. Syftet är att Romska kulturföreningen på sikt ska bli organisatoriskt självständig då den också kommer att fungera som ett nav för romer i Haninge. Föreningen kommer även att vara representerad i ett romskt samråd i kommunen.

Uppsala kommun

Att *stärka civilsamhällets organisering/demokratiskt inflytande och delaktighet* är ett av Uppsala kommuns fyra prioriterade områden i arbetet med strategin för romsk inkludering. Aktiviteterna handlar bland annat om en mötesplats för att stärka gruppen, att bilda en gemensam romsk förening, få samhällsinformation och utbildning i föreningsteknik samt bjuda in föreläsare utifrån målgruppens önskemål och behov. Romer i Uppsala har uttryckt ett stort intresse för att bilda en gemensam romsk förening som inkluderar alla romska grupper bosatta i Uppsala. Uppsala kommun har inlett ett samarbete med Uppsala Läns Bildningsförbund som har fått bidrag från MUCF för att i samverkan med Antidiskrimineringsbyrån i Uppsala arbeta med projektet *Bygga förening, bygga kompetens, bygga broar - bygg upp dig själv!*. Genom folkbildning som metod kommer deltagande romer att få kunskap i bland annat föreningsteknik, cirkelledarutbildning, presentationsteknik samt utbildning i MR-frågor.

Länsstyrelsens bedömning och förslag

Förutsättningarna i utvecklingskommunerna har sett olika ut. Medan vissa har arbetat med romsk inkludering redan innan de blev utvecklingskommuner, började andra mer eller mindre från ruta ett i maj 2016. Oavsett dessa olika utgångspunkter är Länsstyrelsens intryck att utvecklingsarbetet det senaste året i såväl kommuner som myndigheter präglats av ett stort engagemang, uppfinningsrikedom och hög ambitionsnivå. Utmaningarna är stora och komplexa, men det pågår metodutveckling inom flera områden.

Spännande metodutveckling för romers inflytande

Formerna för romers inflytande och delaktighet är ett sådant område. Samtidigt som det finns mer formaliserade, strategiska och övergripande forum för inflytande och information, såsom samrådsgrupper, pågår en spännande metodutveckling när det gäller att hitta andra former för romers inflytande och delaktighet i arbete. Det handlar i utvecklingskommunerna om dialogmöten, infoträffar, kaféverksamhet, ibland tillfälliga, ibland som återkommande forum som tillkallas utifrån behov. Det förefaller finnas ett behov av olika mer informella, verksamhetsnära forum än regelrätta samråd.

Även i myndigheternas arbete med romsk inkludering pågår metodutveckling avseende samarbetsformer. Samrådsgrupper ger underlag för övergripande och strategiska överväganden, medan arvoderade sakkunniga, arbetsgrupper och nätverk där romer och tjänstemän arbetar tillsammans innebär att romer på ett mer tydligt sätt blir inkluderade i genomförandet av olika insatser, såsom dialogmöten och utbildningar.

Länsstyrelsen ser positivt på den här utvecklingen. Att romska sakkunniga i olika dialoger och samrådsforum med myndigheter påtalar att de själva vill vara delaktiga i att genomföra olika typer av insatser, och att myndigheter går dessa önskemål till mötes, innebär att inkluderingen tar ytterligare ett steg.

När det gäller Länsstyrelsens arbete med det förnyade uppdraget att samordna och följa upp insatser inom ramen för strategin avser vi att under 2017 bjuda in bland annat romer från utvecklingskommunerna. Det handlar om att skapa nya kontakter och att se över hur romer på olika sätt kan få inflytande och delaktighet i Länsstyrelsens arbete.

Utbildning och information är en grund för arbetet

Om kontaktskapande aktiviteter, dialogmöten och samråd med romer är *en* grund för arbetet med romsk inkludering som utvecklingskommunerna

arbetar med att utveckla, så är informations- och utbildningsinsatser för chefer och tjänstemän en annan. Flertalet av utvecklingskommunerna arbetar på olika sätt med att informera om strategin för romsk inkludering i sina organisationer. De arbetar också med att informera och utbilda om romers historia, kultur, levnadsförhållanden i dag, utsatthet, diskriminering och antiziganism inom olika områden. Denna verksamhet syftar till att motivera och skapa engagemang för arbetet, så att olika verksamheter inom kommunerna ska ta sitt ansvar och skapa insatser för inkludering och romers rättigheter. Det är i många avseende ett grundläggande och omfattande arbete som behöver göras, som handlar om såväl kunskap som attityder och värderingar.

Också inom detta område pågår ett metodutvecklingsarbete. Utvecklingskommunerna tar själva fram webbutbildningar, informationsfilmer och annat material som kan komplettera föreläsningar och seminarier. Även myndigheter, till exempel Arbetsförmedlingen, Boverket och Socialstyrelsen, har eller håller på att ta fram sådana utbildningsmaterial som särskilt riktar sig till versamma inom deras verksamhetsområden. En utmaning i både myndigheter och utvecklingskommuner är att arbeta långsiktigt med informations- och utbildningsinsatser. Kompetens är ofta knuten till personer, och när personal slutar och ny kommer till gäller det att fylla på och hålla i.

Länsstyrelsen bedömer att de utbildningar och informationsmaterial som myndigheter och utvecklingskommuner nu tar fram behöver få en strategisk och effektiv spridning. Länsstyrelsen har genom sitt uppdrag ett ansvar för att sprida information om arbetet med romsk inkludering, om olika metoder och rättighetsbaserade arbetssätt, sprida erfarenheter och olika material. Under 2017 har vi för avsikt att intensifiera det arbetet, och också att se över om det finns ytterligare behov av stöd eller material som Länsstyrelsen kan bidra med.

Långsiktighet och hållbarhet i arbetet är en utmaning

Organiseringen av arbetet i utvecklingskommuner och myndigheter är centralt för långsiktigheten och hållbarheten i arbetet. Utan en stabil grund i form av ett tydligt mandat, resurser utifrån det som ska genomföras och en förankring i organisationen är risken stor att arbetet blir avhängigt enskilda tjänstemän. Strategin är långsiktig och endast fem av de tjugo åren har passerat. Det är mot den bakgrunden som verksamheten med romsk inkludering bör organiseras. Utvecklingskommunerna har kommit olika långt i detta arbete. Flertalet är för närvarande mitt i processen att förankra arbetet i strukturen.

Utgångspunkten för arbetet är att stärka romers tillgång till sina rättigheter. Det är förpliktigande på så sätt att det arbete som görs ska göra skillnad och komma romer till del. Förväntningar bland romer om att arbetet ska leda till en positiv förändring för dem är med rätta höga. Därför är det av vikt att

kommuner och myndigheter hitta en balans mellan strategiskt och operativt arbete, och att successivt bygga vidare och utveckla arbetet utifrån de erfarenheter som görs.

Även i samarbete och samverkan med romska samarbetspartners, samrådsgrupper och sakkunniga är långsiktigheten och hållbarheten en utmaning. Hur kan alla involverade aktörer arbeta för att minimera risken för uttrötning eller att eldsjälur bränns ut?

Stärk det romska civilsamhället ännu mer

En viktig del av inkluderingen är att romer får mandat och förutsättningar att äga sina rättigheter och själva driva sina frågor. En förutsättning för detta handlar om att kännedomen om rättigheter inom olika områden behöver öka, till exempel romers rättigheter som nationella minoritet. Det kan också handla om rättigheter och skyldigheter på t.ex. bostadsmarknaden, inom socialtjänsten eller skolan. Det är enligt Länsstyrelsen önskvärt att romer får en större kunskap om sina rättigheter, och att insatser riktas mot att skapa förutsättningar för det. Ett exempel kan vara att ge stöd till organisationer för att de ska kunna driva olika frågor. Ett annat exempel kan vara att myndigheter tillsammans med romer tar fram olika material som kan användas för att höja kunskapen och medvetenheten bland romer om de rättigheter som finns. Flera av utvecklingskommunerna gör sådana insatser eller planerar för det. Länsstyrelsen överväger också att göra en insats för att öka romers kunskap om rättigheter kopplade till statusen som nationell minoritet.

För att stärka romers förutsättningar för inflytande och egenmakt, och för att romer lokalt i kommuner såväl som på en övergripande nivå ska kunna bli den samarbetspart som behövs i arbetet med inkluderingen, behöver det romska civila samhället stärkas ännu mer. Utifrån myndigheters och utvecklingskommunernas rapporteringar, och Länsstyrelsens erfarenheter, gör vi bedömningen att det handlar om att med en bred utgångspunkt stötta och kompetensutveckla det romska civila samhället. En insats i denna riktning är att ytterligare förstärka MUCF:s uppdrag om föreningsteknik och projektbidrag.

Myndigheternas stöd är viktigt

Det är positivt att Skolverket, i samverkan med Socialstyrelsen, har fått ett förnyat uppdrag om utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens. Utbildningen på Södertörn högskola är *en* viktig stomme i arbetet med strategin. Kommunerna som deltar har en viktig roll när det gäller att skapa goda förutsättningar för brobyggarnas arbete. Skolverkets uppföljning av utbildningen och kommunernas arbete fyller en viktig funktion.

Arbetsförmedlingen påtalar i sin rapportering att de operativa insatserna riktade till romer i kommunerna har haft stor betydelse för framgången i myndighetens tidigare insatser. I arbetet med nuvarande uppdrag har liknande insatser inte kommit igång ännu. Länsstyrelsen anser att det är

angeläget att Arbetsförmedlingen, liksom andra statliga myndigheter, når ut med stöd och riktade insatser i utvecklingskommunerna och andra kommuner. I synnerhet i mellanstora och mindre kommuner kan statliga myndigheters stöd innebära en väsentlig kompetensförstärkning och draghjälp i arbetet lokalt.

Det behövs bättre förutsättningar för långsiktighet i arbetet

Inkluderingen är ett tidskrävande arbete, som också kräver resurser för arvodering och ersättningar till romska representanter. Såväl myndigheter som utvecklingskommuner beskriver hur stora förhoppningar om insatser ibland möter begränsade resurser. Tjänstemännens utmaning är att tydligt kommunicera förutsättningar i arbetet och väcka engagemang utan att svika höga förhoppningar. Det kan vara en svår balansgång.

Länsstyrelsen anser att den nuvarande konstruktionen av bidraget till utvecklingskommunerna, som innebär upprepade ansökningar och en osäkerhet angående hur länge bidraget kommer att finnas, ytterligare försvårar kommunernas planering och långsiktigheten i arbetet.

Förslag på åtgärder

Länsstyrelsens förslag till regeringen för att stärka och intensifiera arbetet med romsk inkludering är därmed följande:

- Att regeringen ger MUCF förutsättningar att förstärka insatserna inom uppdragen om projektbidrag och kompetensutveckling i föreningsteknik för romska organisationers självständiga organisering, med en bred ingång.

Med anledning av Länsstyrelsens och Sametingets uppföljning av den nationella minoritetspolitiken 2016 vill vi också lyfta fram följande förslag som särskilt relevanta för arbetet med romsk inkludering:⁵⁴

- Att Socialstyrelsen tillförs resurser för att ta fram och sprida kunskap om de nationella minoriteterna och deras särskilda rättigheter. Kommuner behöver säkerställa att personalen inom socialtjänst och äldreomsorg får kompetenshöjande insatser om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. För att stödja huvudmännen i detta arbete bör Socialstyrelsen tillföras resurser för att ta fram kunskapsstödet.
- Att regeringen höjer statsbidraget till nationella minoriteters organisationer. Länsstyrelsen och Sametinget arbetar för att grundskyddet ska bli känt i alla Sveriges kommuner och att förvaltningsmyndigheter ska samråda med samtliga nationella minoriteter i frågor som berör dem i enlighet med deras rättigheter. När allt fler kommuner, landsting och statliga myndigheter

⁵⁴Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinge: Nationella minoriteter. Minoritetspolitikens utveckling 2016. Service och omvårdnad inom äldreomsorgen på nationella minoritetsspråk. Rapport 2017:05.

efterfrågar samråd med representanter för de nationella minoriteterna ställer det dock högre krav på både personella och ekonomiska resurser för de nationella minoriteternas representanter och deras organisationer.

- Att regeringen tilldelar de judiska och romska minoriteterna medel för att stärka samråd och dialog med kommuner. Varken den judiska eller romska minoriteten får några särskilda medel för att samråda på lokal nivå trots att denna rättighet ingår i grundskyddet som även omfattar dessa minoriteter. Denna orättvisa ordning motsäger intentionerna i lagens grundskydd och försvårar implementeringen av minoritetspolitiken.
- Att regeringen inför reglering i förordning (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter. Det nuvarande regelverket leder till en konkurrenssituation inom minoritetsgrupperna och innebär att en organisation plötsligt kan få stora förändringar i sina ekonomiska förutsättningar då de ska dela beloppet med en nytillkommen organisation.

Synpunkter från romska samrådsrepresentanter

Länsstyrelsen har erbjudit romska representanter att få ett utkast till denna rapport för att komma med synpunkter på framförallt Länsstyrelsens bedömningar och förslag till regeringen. Två representanter (av de 18 som fick erbjudandet) skickade synpunkter. Länsstyrelsen redovisar här de frågor som är relevanta utifrån Länsstyrelsens bedömningar och förslag i denna rapport.

Representanterna understryker vikten av att romer får inflytande och delaktighet i såväl utvecklingskommunernas som Länsstyrelsens arbete med strategin för romsk inkludering. De uttrycker missnöje med att de inte har kunnat ha inflytande över utvecklingskommunernas eller Länsstyrelsens rapporter, men utnyttjar detta skriftliga remissförfarande för att föra fram sina synpunkter.

Representanterna föreslår att Länsstyrelsen och regeringen överväger att sätta samman en expertgrupp med romska sakkunniga för att stötta arbetet med romsk inkludering i kommunerna.

Frågan om den romska kvinnojouren behöver också få en tydligare plats i arbetet, och representanterna anser att myndigheter behöver samarbeta med denna för att romska kvinnor ska få sina rättigheter tillgodosedda i större utsträckning.

Romska ungdomar i åldern 15-29 år bör i större utsträckning komma i fråga för insatser i arbetet med strategin för romsk inkludering, anser representanterna. Det gäller framförallt missbruk bland unga, som representanterna uppfattar har ökat kraftigt och som får allvarliga konsekvenser för ungas möjligheter i livet. Förebyggande insatser och stöd till anhöriga och familjer är angeläget, liksom uppdrag/insatser för att romska ungdomar i större utsträckning ska kunna bli delaktiga och inkluderade i samhället.

Länsstyrelsen arbetar för att Stockholmsregionen ska vara attraktiv att leva, studera, arbeta och utveckla företag i.

*Länsstyrelsen Stockholm
Enheten för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor
Telefon: 010-223 10 00
www.lansstyrelsen.se/stockholm*